

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond

Tuuli Ilus

SÄÄSTMISHARJUMUSED PÕLVA GÜMNAASIUMI ÕPILASTEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: ettevõtluspedagoogika nooremlektor Juta Jaani

Tartu 2022

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Säästmine ja säästmiskäitumist mõjutavad tegurid.....	5
1.1. Teooriad säästmise kirjeldamiseks.....	5
1.2. Säästmiskäitumine ja seda soodustavad tegurid	8
1.3. Noorte säästmise eesmärgid, meetodid ja võimalused – varem elluviidud uuringute analüüs	11
2. Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmiskäitumine.....	18
2.1. Valimi ja meetodi tutvustus.....	18
2.2. Säästvat käitumist soodustavad tegurid	20
2.3. Gümnaasiumiõpilaste säästmise eesmärgid, meetodid ja võimalused.....	28
2.4. Peamised empiirilise uuringu tulemused.....	34
Kokkuvõte.....	36
Viidatud allikad.....	38
Lisa. Säästmiskäitumise ja säästmise hoiakute uurimise küsimustik.....	43
Summery.....	47

Sissejuhatus

Eesti noorte rahatarkuse alased teadmised on väga kõrged, seda kinnitavad nii PISA test kui ka rahandusministeeriumi elluviidud uuringud („PISA 2018 finantskirjaoskuse ...“, 2020). Kuid väga head teadmised rahatarkusest ja säästmisest ei kajastu Eesti noorte säästmisharjumustes. Mitmete uuringute põhjal võib kinnitada, et noorte säästmiskäitumine on paranenud, kuid valdkonna olulisust silmas pidades tasub kõnealust teemat kindlasti rohkem uurida, sest noorte finantskirjaoskusel on otsene roll majandusarengus ja -kasvus. (Voomets, 2020)

Voomets (2020) on leidnud, et üldiselt on noored oma majandusliku tuleviku osas vanematest inimestest optimistlikumad. Kuid kõik uuringud seda seisukohta ei kinnita. Mõttekoda Praxis viis 2013. aastal noortega vanuses 18–26 ellu intervjuud, kus leiti, et noori motiveerib säästma teatav ebakindlus tuleviku osas – noored kardavad, et pensioniiga nihutatakse veelgi kaugemale, samuti pelgavad nad, et pensionisüsteem ei säili sellisena, nagu see on praegu (Jürgenson, Nestor, Rell, & Tinit, 2013). Nooremate põlvkondade seas on aina sagedamini märgata suhtumist ohverdada praegune heaolu tulevase tulemuse nimel, samuti on tänapäeva noortel kõrgemal tasemel finantskirjaoskus (Brounen, Koedijk, & Pownall, 2016). Kuna eri uuringute tulemuste vahel on ilmnenud vastuolu, siis on oluline seda teemat veel käsitleda.

Kuna praegune pensionisüsteem ei kata ära meie vajadusi vanemas eas, siis on oluline alustada säästmisega varakult. Samas ei saa jätta märkimata, et säästmismäärad on tihedalt seotud haridustaseme ja sissetulekuga. Ka Swedbanki Eestis ellu viidud uuringust selgus, et noori on vaja kaasata perekonna eelarve planeerimisse juba varajases eas. See on vajalik selleks, et iseseisvasse ellu astudes oleks noortel olemas teadmised eelarvestamisest ning nad oleksid kursis igapäeva teenuste ja tarbekaupade hindadega. Uuringus leiti, et 36% noortest õpivad rahatarkusi ise, siis kui nad peavad astuma iseseisvasse ellu, ja kolmandik noortest, kes osalesid uuringus, on õppinud rahatarkusi oma vanematelt. (Jääger, 2020) Oluline on uurida gümnaasiumiõpilaste säästmiskäitumist, kuna nad on peagi astumas iseseisvasse ellu, kus nad peavad igapäevaselt langetama finantsotsuseid.

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, millised on säästmisharjumused Põlva Gümnaasiumi õpilastel. Autor uurib, kuidas ja mille tarbeks noored raha säästavad ja kas säästmine on noorte silmis perspektiivikas tegevus.

Töö autor püstitas eesmärgi täitmiseks järgmised uurimisülesanded:

- selgitada välja säästmiskäitumist soodustavad tegurid ja teooriad säästmise kirjeldamiseks;

- tuua välja, milliseid võimalusi ja meetodeid kasutavad noored raha säästmiseks;
- leida, milline on noorte säästmise eesmärk;
- analüüsida Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmisharjumusi ning teha ettepanekuid, kuidas kool saab toetada õpilaste säästmiskäitumist.

Bakalaureusetöö raames viiakse gümnaasiumiõpilaste säästmiskäitumise teadasaamiseks Põlva Gümnaasiumis ellu küsitlus. Sama küsitlus viiakse ellu ka Põltsamaa Ühisgümnaasiumis ja Pärnu Koidula Gümnaasiumis. Küsitluse eesmärk on välja selgitada gümnaasiumiõpilaste järgmised säästmiskäitumisega seotud aspektid – säästmise eesmärk, säästmise meetodid, säästmist soodustavad tegurid.

Töö jaguneb kaheks peatükiks. Esimene peatükk on jagatud kolmeks alapeatükiks: esimeses osas antakse ülevaade säästmisega seotud teooriatest, teises osas selgitatakse säästmiskäitumist ja sellega seotud olulisemaid mõisteid, tõstetakse esile säästmiskäitumist mõjutavaid tegureid, kolmandas osas tuuakse välja säästmise eesmärgid, sealhulgas ka pikaajalised ja lühiajalised eesmärgid, ning selgitatakse noorte säästmise meetodeid ja võimalusi.

Teises peatükis analüüsib autor Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmiskäitumist ning selles kirjeldatakse ka uurimismetoodikat ja tutvustatakse valimit. Lisaks selgitatakse Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmisega seotud eesmäärke, meetodeid ja soodustavaid tegureid. Tulemusi analüüsitakse nii sugude võrdluses kui ka teiste koolidega (Pärnu Koidula Gümnaasiumi ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumi) võrreldes.

Töö autor soovib avaldada tänu Põlva Gümnaasiumi, Pärnu Koidula Gümnaasiumi, Põltsamaa Ühisgümnaasiumi juhtkondadele ja õpetajatele. Samuti soovib autor avaldada tänu kõigile õpilastele, kes vastasid küsimustikule. Bakalaureusetöö autor tänab oma töö juhendajat Juta Jaanit.

Märksõnad: säästmine, säästmiskäitumine, säästmise eesmärgid ja võimalused, gümnaasiumiõpilased, finantskirjaoskus

1. Säästmine ja säästmiskäitumist mõjutavad tegurid

1.1. Teooriad säästmise kirjeldamiseks

Selles alapeatükis annab autor ülevaate säästmisega seotud kõige levinumatest teooriatest. Autor toob selgitamiseks välja kolm kõige enam levinud teooriat. Need on J. S. Duesenberry suhtelise sissetuleku hüpotees, R. Brumbergi ja Milton Friedmani püsiva sissetuleku hüpotees ning F. Modigliani elutsükli hüpotees.

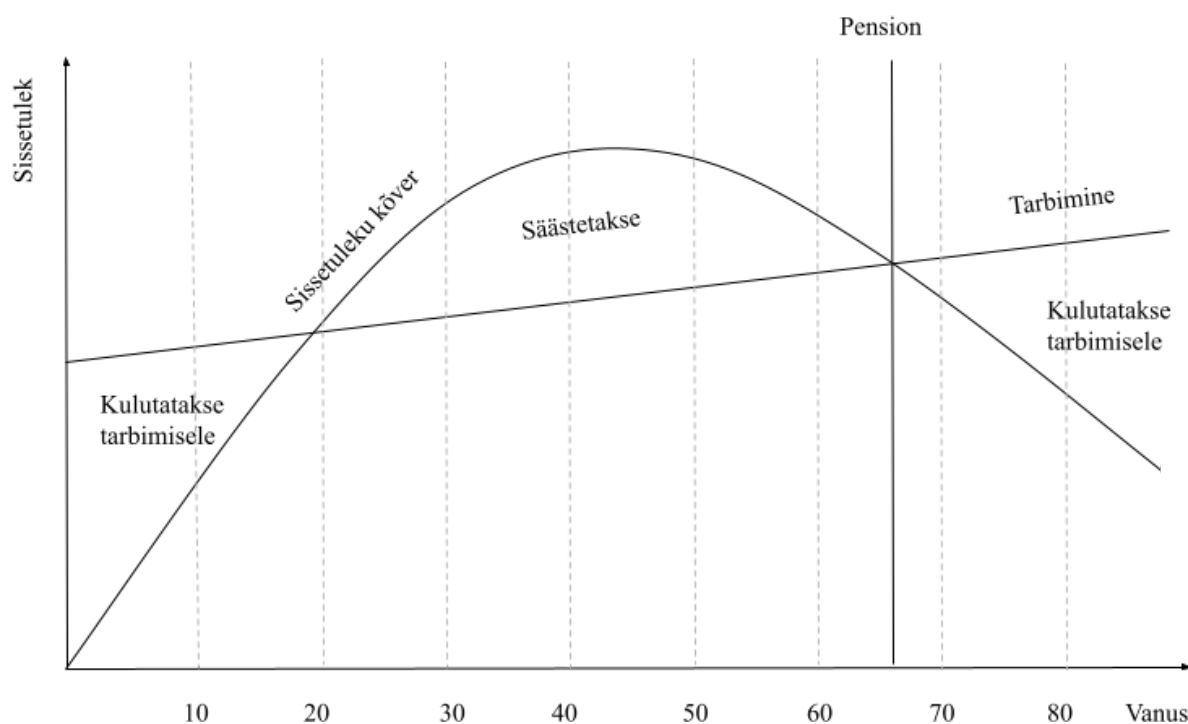
Esmalt esitleb autor J. S. Duesenberry suhtelise sissetuleku hüpoteesi. Kõnealust teooriat peetakse üheks esimeseks käitumisökonomikat uurivaks teooriakäsitluseks. Teooria

põhineb hüpoteesil, mille kohaselt säästmismäär suureneb koos sissetulekuga, samas kui kogusäästus ei sõltu sissetulekute jaotusest. (Duesenberry, 1951) Duesenberry (1949) leidis, et säästetud sissetulekute osakaalul ei ole kalduvust koos sissetulekutega tõusta, säästetud tulu murdosa suureneb koos sissetulekutega, kuid erinevas tempos. Selle hüpoteesi keskmes on idee, et tarbimisest tulenev kasulikkus sõltub sellest, mida ja kui palju inimene tarbib, võrreldes sellega, mida ja kui palju teised tarbivad. Seda seetõttu, et inimesed tunnevad muret oma staatuse pärast teiste suhtes. (viidatud Sanders, 2010 kaudu)

Duesenberry (1949) leidis, et tarbimise ja säästmise osatähtsus oleneb teise inimese sissetuleku tasemest, kellega indiviid end samastab. Suhtelise sissetuleku hüpotees seob tarbimise võrreldavate sissetulekurühmade sissetulekute ja kulutuste tasemega. Samuti toonitatakse indiviidide matkivat ja konkureerivat käitumist tarbimis- ja säästmiskäitumise suhtes. Selle hüpoteesi alusel väidetakse, et indiviid, kellel on suhteliselt väiksem sissetulek, kuid kes suhtleb kogukondadega, kellel on suur sissetulek, kulutab suurema osa sissetulekust, võrreldes end indiviidiga, kellel on suurem sissetulek. Sellist nähtust nimetab Duesenberry demonstratsiooniefektiks. (viidatud Dwivedi, 2005 kaudu)

Teise teooriana toob töö autor välja Milton Friedmani püsiva sissetuleku hüpoteesi. Sarnaselt elutsükli hüpoteesiga eeldatakse mõlemate järgnevate teooriate kohaselt, et üksikisikud püüavad maksimeerida oma kasulikkust või isiklikku heaolu, tasakaalustades eluaegset sissetulekut eluaegse tarbimismustriga. Püsiva sissetuleku hüpotees on tarbijate kulutuste teooria, mille alusel väidetakse, et inimesed kulutavad raha tasemel, mis vastab nende eeldatavale pikaajalisele keskmisele sissetulekule. Eeldatava pikaajalise sissetuleku taset hakatakse siis pidama „püsiva“ sissetuleku tasemeks, mida saab turvaliselt kulutada. Töötaja säästab ainult siis, kui tema praegune sissetulek on suurem püsiva sissetuleku eeldatavast tasemest, et vältida sissetulekute vähenemist tulevikus. (Friedman, 1957)

Kolmas teooria, mille töö autor esile toob, on F. Modigliani elutsükli hüpotees. Elutsükli hüpotees töötati välja 1950. aastate alguses Franco Modigliani ja Richard Brumbergi poolt. Nimetatud hüpotees põhineb sellel, et inimesed teevad arukaid valikuid kulutamise kohta ehk palju nad igas vanuses kulutada tahavad. Piiranguks on ainult nende elu jooksul saadaolevad vahendid ehk eesmärk on maksimeerida oma heaolu. Varade kogumise ja ammendumisega saavad töötavad inimesed hoolitseda oma pensionipõlve eest ja üldisemalt kohandada oma tarbimisharjumusi vastavalt oma vajadustele eri vanuses, sõltumata nende antud hetke sissetulekutest. (Deaton, 2005) Alloleval joonisel selgitatakse, kuidas muutub kulutamise ja säästmise suhe sissetuleku kõveral, kusjuures vaatluse all on inimese kogu elukaar.

Joonis 1. Elutsükli hüpotees

Allikas: Hayes, *n.d.*

Elutsükli hüpotees algab tähelepanekuga, et tarbimisvajadused ja sissetulek on elutsükli eri punktides sageli ebavõrdsed (Crown, *n.d.*):

1. Noorematel inimestel on tarbimisvajadused, mis ületavad nende sissetulekut. Nende vajadused kipuvad olema peamiselt eluase ja haridus ning seetõttu on neil vähe sääste. Joonisel on näha sissetuleku kõverat tõusvas joones, kus säästmine ei ole veel võimalik ning kogu sissetulek tarbitakse ära.
2. Keskeas töötasud üldiselt tõusevad, võimaldades varem elus kogunenud võlgade/laenude tasumist (sh eluasemelaen, õppelaen) ja säästude kogumist. Joonisel on näha, kuidas sissetulekute suurenedes ületavad need tarbimise ning indiviidil on võimalik koguda sääste.
3. Lõpuks pensionile jäädes sissetulekud jälle vähenevad ja üksikisikud tarbivad varem kogutud sääste.

Autor võtab edasises töös säästmiskäitumise kirjeldamisel aluseks Modigliani elutsükli hüpoteesi, kuna sellega kirjeldatakse säästmist inimese elukaare jooksul. Antud bakalaureusetöö kontekstis on vaatluse all periood, kus noored peaksid alustama säästmisega tegelemist.

1.2. Säästmiskäitumine ja seda soodustavad tegurid

Siinses alapeatükis on vaatluse all finantskirjaoskust ja säästmiskäitumist soosivad tegurid. Autor toob välja ka varasemalt gümnaasiumides elluviidud uuringute tulemused, mille abil ta kirjeldab oma töö kontekstis olulisi säästmist mõjutavaid tegureid. Samuti peab autor oluliseks määratleda ka finantskirjaoskuse, säästmise ja säästmiskäitumise mõiste.

Esmalt, et mõista finantskirjaoskust, millest siinses alatükis kirjutatakse, peab autor oluliseks määratleda finantskirjaoskuse mõiste. Määratluse kohaselt kasutatakse finantskirjaoskuse, finantsteadmiste ja finantshariduse mõisteid teaduskirjanduses sünonüümidena (Ismail *et al.*, 2020, lk 731). Finantskirjaoskuse määratluse kohaselt tähendab see võimet mõista ja kasutada mitmesuguseid finantsoskusi, sealhulgas isiklikku finantsjuhtimist, eelarve koostamist ja investeerimist (Fernando, *n.d.*). Remund (2010, lk 271–429) on jaganud finantskirjaoskuse kontseptuaalsed määratlused viide järgmisesse kategooriasse:

- A. Teadmised finantsidest – teadmisi peetakse kõige aluseks ning selleks, et olla hea praktilises finantskirjaoskuses, on vaja esmalt häid teoreetilisi teadmisi.
- B. Praktiline finantskirjaoskus – heal tasemel teadmistest üksi ei piisa, vaja on ka praktilisi teadmisi ja praktilist õpet.
- C. Võime hallata isiklike rahalisi vahendid – selle punkti alla koondub kõik isiklike finantsidega seonduv: indiviidi finantsressursside jälgimis- ja haldamisvõime, teave laenu taotlemise kohta (sh riskid ja kohustused).
- D. Oskus teha asjakohaseid finantsotsuseid – autor määratleb seda kui indiviidide võimet töötada selle nimel, et parandada nappide ressursside arendamist, omandamist, hooldamist ja säilitamist, mis võimaldab peredel ja üksikisikutel ümbritseva maailmaga suhtlemisel oma elatustaset parandada.
- E. Rahaliste vahendite planeerimine tulevikuks – kätkeb endas indiviidide säästmisharjumust koguda pensioniks raha terve elukaare jooksul. Selle käsitluse kohaselt nähakse planeerimist kui harjumust, mis tuleb omaks võtta.

Eespool kirjeldatud jaotuse järgi leiab antud töö autor enim ühisosasis neljanda ja viienda kontseptsiooni käsitlusega, mis sisaldavad endas indiviidi võimet säilitada rahalisi vahendeid; samuti on säästmise juures oluline mõista tõsiasi, et täna säästes elame homme paremini.

Finantskirjaoskuse termini alla on koondunud ka järgmised mõisted: laenu võtmisega seotud harjumused ja käitumine, investeerimiskäitumine, samuti ka antud töö keskmes olev säästmiskäitumine. Indiviidid, kellel on head finantsteadmised, suudavad teha paremaid

finantsotsuseid, samuti on nad ka paremad finantsplaneerijad. Et üksikisikud teaksid, kuidas oma raha õigesti hallata, ja mõistaksid, kuidas finantsasutused töötavad, on vaja juba koolis õpetada finantskirjaoskust. On leitud, et inimesed, kellel on vähem finantsteadmisi, kipuvad rohkem taotlema laene, nad säästavad vähem ja tavaliselt maksavad nad finantstoodete eest rohkem. (Ismail *et al.*, 2020, lk 732–733)

Antud kontekstis ei saa vähemtähtsaks pidada ka säästmise mõiste välja toomist, kuna selleks et mõista käitumist, tuleb aru saada ka säästmise kontseptsioonist. Autor toob välja Keynesi tarbimise ja säästmise mudeli. Selle mudeli kohaselt tekib sääst sissetuleku ja tarbimise vahest, sissetulekute suurenedes on inimesed võimelisemad ka rohkem säästma. Selleks et indiviid saaks rohkem säästa, tuleb vähendada tarbimist – see tähendab, et praegust tarbimist lükatakse edasi tulevikku. (Keynes, 1936, lk 108–115)

Nüüd on aeg üle minna kitsamale mõistele, võttes kasutusele termini „säästmiskäitumine“, mis on van Raaij määratluse kohaselt rahalise puhvri kogumine konkreetseteks tehinguteks, „mustadeks päevadeks“ kogumine, raha säästmine oma laste või pensioni jaoks, milleks on vajalik omada ka teatavat käitumuslikku aspekti – enesekontrolli, et hoiduda raha kohese kulutamise eest. (van Raaij, 2016, lk 33) Säästmiskäitumist on määratlenud ka Kapouneki, Korbi ja Deltuvaite, kelle definitsiooni kohaselt on säästmiskäitumine majanduse ja psühholoogia integratsioon, kus indiviidi ajendavad säästma mitmesugused säästva käitumise tegurid, nagu enesekontroll, pessimism majanduse suhtes ja hirm majandusliku ebakindluse ees. Säästmiskäitumine huvitab samaaegselt majandusteadlasi ja psühholooge, kuna säästmine on oluline nii majandusele kui ka üksikisikule. Säästmise tähtsus majandusele seisneb säästmise eesmärkide paljususes ja mõjus kahele majanduse põhialusele – kasvule ja jaotusele. (Kapounek, Korab, & Deltuvaite, 2016, lk 626) Edaspidises töös kasutatakse Kapouneki, Korbi ja Deltuvaite määratlust, kuna just nende autorite käsitus sisaldab tööks vajalikke aspekte, nagu näiteks ebakindlus tuleviku suhtes, enesekontroll jne.

Üha keerulisemaks muutuvast ühiskonnas peetakse finantskirjaoskust oluliseks omaduseks. Seega on finantskirjaoskus hariduses hädavajalik komponent, mille üks osa on ka säästmiskäitumine. Sellepärast toob töö autor välja ka säästmist soodustavad tegurid.

Finantskirjaoskuse õpetamisel peetakse oluliseks kolme järgmist komponenti (Amagir, Groot, Maassen van den Brink, & Wilschut, 2017):

- A. Teadmised – käitumise õpetamise baas on teadmised. Teadmiste mõju käitumise muutmisele on paraku madal. Seega on veel vaja arvesse võtta kahte järgmist aspekti.

B. Oskused ja käitumine – käitumise muutmiseks on vaja omandada valdkonnaga seotud oskused, näiteks eelarve koostamine.

C. Suhtumine ja enesekindlus – millegi rakendamiseks väljaspool õpitud konteksti on vaja enesekindlust, samuti on vaja arendada selleks vajalikku motivatsiooni.

Finantskirjaoskuse olulisust on rõhutanud Gilenko ja Chernova, kes viisid Venemaal 2019. aastal ellu uuringu, kus nad käsitlesid üldisemat õpilaste finantskirjaoskust, aga ka säästmiskäitumist (Gilenko & Chernova, 2021). Sarnasele tulemusele jõudsid ka Chalimah, Martono, Khafid, kes viisid 2019. aastal ühe Indoneesia kutsekeskkooli 11. klassis ellu vastava uuringu. Nad leidsid, et mida kõrgemad on õpilaste finantskirjaoskuse teadmised üldiselt, seda asjakohasem on ka õpilaste säästmiskäitumine (Chalimah, Martono, & Khafid, 2019).

Mitmetes varasemates uuringutes on välja toodud, et finantskirjaoskus mõjutab säästmiskäitumist, kuid leidub ka uuringuid, kus on jõutud vastupidisele järeldusele. Kharchenko leidis Ukrainas ellu viidud uuringus, et finantskirjaoskus ei mõjuta otseselt säästmiskäitumist, küll aga toodi välja, et kaudne mõju on olemas, mis omakorda mõjutab indiviidi jõukust. Uuringust ilmnis, et rikkus on ukrainlaste säästmiskäitumise oluline tegur, paljud ukrainlased ei säästa madalate sissetulekute tõttu, kuna kogu sissetulek suunatakse esmaste vajaduste katmiseks. (Kharchenko, 2011)

Lisaks on leitud, et vanematel on keskne osa finantskirjaoskuse arendamisel. Vanemate olulise rolli ja säästmiskäitumise vahel on seose leidnud ka Kagotho ja tema kolleegid (2017), kes leidsid, et need noored, kelle vanemad kaasavad neid finantsotsuste langetamisse, on tulevikus soodsama finantskäitumisega kui nende eakaaslased, keda vanemad ei ole finantsotsuste langetamisse kaasanud. Leibkondadest, kus vanemad noori aktiivselt rahaasjadesse kaasavad, pärinevatel noortel on lisaks paremale rahaliste ressursside planeerimise oskusele ka suurem võime ja oskus säästa. Noorte finantskäitumise harjumusi kujundab kõige rohkem see, kui noortele antakse teadlikult võimalus tegeleda praktiliste rahaga seotud ülesannetega. Seega võib öelda, et varajane finantsotsialiseerumine on seotud heade finantstavadega kogu elu jooksul. (Kagotho, *et al.*, 2017)

Ka Gilenko ja Chernova leiavad, et esmalt on oluline omandada head finantsteadmised, mis hakkavad kujundama finantskirjaoskust. Kui finantsteadmised on omaks võetud, kujundavad need teadmised noore suhtumist saadud teabesse ja väärtustesse, mis omakorda mõjutavad lapse käitumist. Veelgi enam, säästmisharjumuse tekkimine võtab üsna kaua aega, mis tähendab, et seda on parem alustada noores eas. (Gilenko & Chernova, 2021)

Konkreetse töö keskmeks on just säästmisega seotud käitumusliku aspekti analüüsimine. Chalimah, Martono ja Khafid tõid välja, et säästmiskäitumise arendamisel on oluline ka vanemate roll. Lisaks mõjutab säästvate käitumist õpilase enesekontroll ja tulevikutaju, ehk hea enesekontrolli all peetakse silmas õpilase suutlikkust valida kulutav või säästev elustiil ja hea tulevikutaju all mõistetakse õpilase veendumust, et säästmine on vajalik tuleviku heaolu jaoks. (Chalimah, Martono, & Khafid, 2019)

Varasemalt tõi autor välja, et suhtumist ja enesekindlust peetakse finantskirjaoskuse õpetamisel olulisteks komponentideks. Sellekohast seost on leitud ka säästmiskäitumise ja nende kahe omaduse vahel. Nimelt on leitud, et madalama enesekindlusega inimestel on ka madalam säästmismäär. Selleks, et madalama enesekindlusega inimesi rohkem säästma suunata, on vaja neid rohkem toetada ja suunata. (Avdeenkoa, Bohneb, & Frölichc, 2019)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kõige aluseks on hea finantskirjaoskus, mis hõlmab ka säästmiskäitumist. Finantskirjaoskus põhineb teadmistel, mida õpilased omandavad koolis ja saavad kaasa oma vanematelt. Seega võib öelda, et üks noorte säästmist soodustav tegur on lapsevanemate suhtumine säästmisesse. Säästmiskäitumist mõjutavad tegurid on lisaks lapsevanematele veel ka nooruki enda enesekontroll, enesekindlus ja tulevikutaju.

1.3. Noorte säästmise eesmärgid, meetodid ja võimalused – varem elluviidud uuringute ülevaade

Siinses alapeatükis toob autor välja noorte säästmise eesmärgid, meetodid ja võimalused. Autor jagab eesmärgid kahte kategooriasse – pikaajalised säästmisega seotud eesmärgid ja lühiajalised säästmisega seotud eesmärgid. Varasemalt on sellist jaotust kasutanud oma 2015. aastal elluviidud uuringus ka Hanna ja Lee – selles uuringus keskenduti samuti säästmise eesmärkide uurimisele.

Alljärgnevalt on autor koostanud tabeli (Tabel 1), mille eesmärk on anda ülevaade varasemalt elluviidud uuringutest, mida autor on oma töös analüüsinud. Lisaks sellele on autor välja toonud uuringutes kasutatud meetodid, samuti on tabelis esitatud ka sihtrühmad ja riigid, kus uuringud ellu viidi.

Tabel 1

Varasemate uuringute analüüs – noorte säästmise eesmärk

Autor/aasta/riik	Sihtrühm ja/või andmed	Meetod	Säästmise eesmärk
Jürgenson, Nestor, Rell ja Tinitis, 2013 (Eesti)	18-26 aastased noored	Dokumendi-analüüs, fookusrühma-intervjuu	Ebakindlus tuleviku suhtes, esmatarbevajadused
Hanna ja Lee, 2017 (USA)	Tarbija-rahandusuuringu andmed	Andme-analüüs	Ootamatud olukorrad, perega seotud eesmärgid, eneseteostus
Chudzian, Anioła-Mikołajczak ja Patarai, 2015 (Gruusia)	25-34 aastat (66% vastanutest)	Küsitlus	Reservide kogumine, esmatarbevajadused
Jeevitha ja Kanya, 2019 (India)	15-25 aastased noored	Küsitlus	Esmatarbevajadused, meelelahutus
Jääger, 2020 (Eestis)	Bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilast		Esmatarbevajadused (kõige suuremal määral toit ja eluase)

Allikas: autori kogutud andmete põhjal (Chudzian, Anioła-Mikołajczak & Patarai, 2015; Hanna & Lee, 2017; Jeevitha & Kanya, 2019; Jääger, 2020; Jürgenson, Nestor, Rell & Tinitis, 2013).

Mõttekoja Praxis elluviidud uuringus leiti, et noori motiveerib säästma käegakatsutav eesmärk, näiteks reis või elukoht (korter või maja). Kuid üldiselt säästavad noored lühemaajalisteks eesmärkideks, kuna nad on alles hakanud saama sissetulekuid ja kulutusi on palju. Säästmist soodustaks ka kõrgem intress, mida sääst võiks teenida. Samas ajendas noori rohkem säästma ka ebakindlus tuleviku suhtes, näiteks töökaotus, ebakindlus pensionisüsteemi suhtes. (Jürgenson, Nestor, Rell, & Tinitis, 2013) Kõige rohkem säästsid need inimesed, kellel oli seatud konkreetne säästmise eesmärk (Hanna & Lee, 2015).

Töö autor toob välja pikaajalised säästmisega seotud eesmärgid. Hanna ja Lee leidsid, et inimesed säästavad kõige rohkem ootamatute olukordade ja pensioni tarbeks. Lisaks sellele leidsid nad, et säästetakse ka eneseteostuse, luksuse saavutamise ja perega seotud eesmärkide täitmiseks. (Hanna & Lee, 2015) Chudzian, Anioła-Mikołajczak ja Patarai märkisid, et noorte säästmise eesmärkide seas on ka reservide kogumine, et ennast ootamatuste eest kaitsta, samuti leiti, et inimesed, kellel on säästnud, on ka eluga rohkem rahul ja nende

turvatumne on suurem. Noori motiveeris säästma ka reservide kogumine vaba aja veetmiseks ja meelelahutuseks. (Chudzian, Anioła-Mikołajczak, & Patariaia, 2015)

Noorte säästmise eesmärgid võivad olla ka lühiajalised. Chudzian, Anioła-Mikołajczak, Patariaia leidsid, et noored säästavad peamiselt igapäevavajaduste, püsivajaduste ja arvete tasumiseks ehk säästetakse lühiajaliselt. Jeevitha ja Kanya Priya selgitasid välja, mille peale noored kõige enam raha kulutavad. Selgus, et kõige rohkem kulutavad noored raha esmatarbevajaduste katmiseks, sealhulgas ka ilutooted, sellele järgnes ostlemine ja meelelahutus ning kõige vähem kulutasid noored raha transpordile ja õppevahenditele (Jeevitha & Kanya Priya, 2019). Laiapõhjalise ülevaate andmiseks analüüsis autor ka veebipõhiseid väljaandeid. Swedbank (2020) on Eesti noorte seas ellu viinud uuringu, kus käsitleti üliõpilaste kulutusi – kui palju ja millele nad oma raha kulutavad. Leiti, et kõige rohkem raha kulub toidule (142 eurot) ja üürile (130,7 eurot). Kolmas kõige suurem kuluartikkel on vaba aeg, noored kulutasid sellele keskmiselt 65 eurot kuus. Lisaks kulutasid noored vahendeid ka finantskohustuste täitmisele (48 eurot), riiete ja jalanõudele (44 eurot), ühistranspordile (28 eurot), hügieenile ja kosmeetikale (25 eurot), õppevahenditele (23 eurot), tervisele (18 eurot) ja majapidamistarvetele (17 eurot). (Jääger, 2020) Seega kulutavad tudengid 540 eurot kuus, mis on suunatud peamiselt elamiskulude katteks ja esmaste vajaduste rahuldamiseks. Kui noored tahaksid selliste kuluproportsioonide juures säästa, siis saaks see toimuda vaba aja kulutuste arvelt.

Kõnealuseid tarbimismustreid põhjendasid Chudzian, Anioła-Mikołajczak ja Patariaia sellega, et noored on tööturul olnud vaid vähe aega või üldse mitte, seega on neil pikemal perioodil keeruline säästa ja nad peavad hoolega eelarvestama, et arveid ja jooksvaid kulusid õigeaegselt tasuda. Autorid leidsid uuringus, et vanuserühmas 18–34 eluaastat kogub üha rohkem inimesi raha vaba aja veetmiseks. Autorid põhjendasid seda sellega, et nimetatud vanuserühmas on inimestel tavaliselt juba suurem sissetulek ja sellest tulenevalt on nende esmased eesmärgid, nagu finantslikviidsuse ja kindlustunde säilitamine, paremini kaitstud kui noorematel. Kõige vähem mõtlesid noored säästmisel pensionile kogumisele ja raviarvetega seotud reservide tagamisele. (Chudzian, Anioła-Mikołajczak, & Patariaia, 2015)

Autor peab oluliseks välja tuua ka noorte säästmise meetodid ja võimalused, kuna need annavad ülevaate sellest, milliseid meetodeid noored tegelikult säästmiseks kasutavad. Töö autor toob välja Eestis ja mujal maailmas varasemalt ellu viidud uuringute tulemused ja meetodid, kuidas noored säästavad ning millised on võimalused ja meetodid raha säästmiseks.

Töö autor toob ka esile, millised on noorte säästmise meetodid. Stix viis 2013. aastal ellu uuringu, kus ta leidis, et Kesk-, Kagu- ja Ida-Euroopa riikides eelistatakse säästa sularahas. Põhjustena, miks inimesed eelistavad säästa sularahas, tõi Stix välja inimeste usaldamatuse pankade vastu ja nõrgad institutsioonid (jõuetus makse tasuda). (Stix, 2013) Ka Eesti noorte kõige populaarsem säästmise meetod on sularahas säästmine. Seda kinnitab ka Turu-uuringute AS, kes viis 2019. aastal ellu uuringu ja leidis, et kõige populaarsem säästmise viis 18–19aastaste noorte seas on sularahas säästmine, millele järgneb arvelduskontol raha hoidmine. („Eesti elanike finantskirjaoskuse ...“, 2019)

Noored kasutavad säästmiseks ka teisi võimalusi – annavad raha perekonnaliikmele, et see nende eest säästaks, samuti kasutavad noored ka säästu- või kogumiskontot. Vähesel määral investeerivad 18–19aastased noored ka krüptorahasse või aktsiatesse. („Eesti elanike finantskirjaoskuse ...“, 2019) Paljud noored on sidunud oma pangakaardi digikassaga, mille eesmärk on ümardada ostusummad täiseurodeni ning vahe sentides kantakse kogumishoiusele. SEBi uuringus osalenud noortest kasutavad ligi 40% seda meetodit säästmisel („Uuring: Eesti noored on kõige ...“, 2021). Tabelis 2 on esitatud peamised uuringute tulemused säästmise meetodite kohta.

Tabel 2

Säästmise meetodid – peamised tulemused

Autor/aasta/riik	Sihtrühm ja/või andmed	Uuringu meetod	Meetodid ja võimalused
Stix, 2013	Austria Keskpanga projekti <i>Euro Survey</i> andmeid	Andmeanalüüs	Sularahas säästmine
Turu-uuringute AS 2019 (Eesti)	18–80aastased isikud	Küsitlus	Sularahas säästmine, säästu- või kogumiskonto, annavad raha kellelegi kes nende eest säästaks, investeerivad
„Uuring: Eesti noored on kõige ...“, 2021 (Eesti)	18–25aastased noored	Küsitlus	Pangakaarti sidumine digikassaga,

Allikas: autori kogutud andmete põhjal (Stix, 2103; Turu-uuringute AS, 2019; „Uuring: Eesti noored on kõige ...“, 2021).

Lisaks esitab autor ülevaate, millised on enam levinud säästmise võimalused. Tam ja Dholakia testisid USAs tsükliliselt säästmise meetodit, mis osutus lineaarse säästmise meetodiga võrreldes tõhusamaks. Tsükliline säästmise meetod kätkeb endas põhimõtet, kus inimese elu jaotatakse paljudeks väikesteks ja suurteks tsükliteks ehk sündmusteks. Meetodis vaadeldakse tulevikku olevikuna, kus tsüklid korduvad. Leiti, et selle meetodi puhul tunneb inimene ennast rohkem kaasatuna, luuakse rutiine ja harjumusi ning kuna igas tsüklis säästetakse samal ajal sama suurusega summa, on ka tõenäoline, et tsükli kordudes säästetakse uuesti. Lineaarse säästmise meetodi puhul vaadeldi elu eraldiseisvate ja progressiivsete ajahetketena, kus inividid suunatakse mõtlema tulevikule, kuid inimesed ei tunne end sellisel juhul kaasatuna ja pikaajaliste säästmise eesmärkide täitmine on keerukam. (Tam & Dholakia, 2013)

Wheeler-Brooks ja Scanlon leidsid, et sularahas säästmine võib noortele osutada raskeks, kui puudub piisav enesekontroll. Kuid nad märkisid ka, et noorte säästmisvõimet võiks parandada säästmise programmide väljatöötamine. Programmid peaksid sisaldama hoiustamise võimalust ja ostudelt säästmist, kasutades varasemalt mainitud ümardamise põhimõtet, ning muid elektroonilise panganduse lahendusi. (Wheeler-Brooks & Scanlon, 2009)

Enim Eestis levinud säästmise võimaluste välja toomiseks analüüsis autor ka veebipõhiseid väljaandeid, milles käsitletakse säästmise võimalusi. Credit24 blogis tuuakse esile järgnevalt kirjeldatud säästmise meetodid, millest noortele võib säästmisega alustamisel abi olla („Noor, tule välja ...“, *n.d.*):

- A. Kuu aja reegel – see kätkeb endas põhimõtet, et enne suure kulutuse tegemist tuleb oodata üks kuu ja kui kuu möödudes on vajadus kulutuse järele ikka olemas, siis on see põhjendatud. Kui aga ei ole, siis on tegu otstarbetu kulutusega.
- B. Kulude ja tulude päevik või rakendus – rakendusse või päevikusse pannakse kirja kõik oma kulutused – nii on tulevikus võimalik impulsiivseid kulutusi hõlpsamini vältida, kuna päevik/rakendus annab kulutuste kohta ülevaate. Seda moodust kasutades on võimalik lapsele või noorele õpetada eelarvestamise põhimõtteid.
- C. Raha kõrvale panemine – kõige lihtsam viis raha säästmiseks. Tuuakse ka välja, et see võiks olla esimene viis lapsele säästmise õpetamiseks.

Arumäe (2020) tõstab esile, et valem, kus tulu miinus kulu võrdub säästuga, ei tarvitse alati toimida, kuna sellisel juhul ei pruugi rahapuhvrit tekkidagi ning kogu tulu tarbitakse koheselt ära. Arumäe arvates oleks toimivam valem järgmine: tulud – rahapuhver = kulud, sellisel juhul keskendutakse koheselt tuludele ja rahapuhvrile ning kulutatakse hoopis seda

osa, mis jääb üle, kui tuludest on juba sääst kõrvale pandud. Lisaks toob autor välja, et kui inimesel on oma põhikuludeks vähem vahendeid, sunnib see inimest mõtlema uuenduslikumalt, et saavutada vähemate vahenditega samu või paremaid tulemusi. Autor peab tähtsaks ka rõhutada, et muutusi oma säästmisharjumustesse ei tohi teha korraga, kui ollakse harjutud asju ühtemoodi tegema. (Arumäe, 2020)

Jääger on toonud välja ka meetodeid, kuidas on võimalik säästa ka madala sissetuleku tingimustes. Siinkohal on oluline rõhutada, et neist meetoditest võib olla kasu noorel, kes alles alustab säästmisega (Jääger, 2021):

- A. Esimene neist meetoditest on kindla eesmärgi seadmine. Eesmärkide seadmisel on oluline sõnastada selle olulisus, ajalised piirid, mõõdetavus. Oma säästmise eesmärk tuleks sõnastada võimalikult täpselt.
- B. Tasuks luua põhjalik ülevaade oma kulutustest, muuta kulude kirjapanemine rutiiniks. Kulude ülevaade on eriti oluline, kui tegemist on väikese eelarvega. Väikese eelarve puhul tuleks kirja panna kõik oma väljaminekud.
- C. Säästmisele aitab kaasa ka eelarvestamine. Eelarvestamise lihtsustamiseks on loodud mitmeid programme, kõige tuntum neist on MS Excel. Kuid lisaks sellele on võimalik kasutada ka teisi programme: Monefy, Wallet, MoneyWise, MyFinancier.
- D. Säästmiseks eraldi arvelduskonto loomine. Raha, mis ei kulu ära igapäevasel tarbimisel, on mõistlik kanda eraldi arvelduskontole, nii et igapäevasele arvelduskontole jääks piisavalt raha, et järgmise palgapäevani ära elada.
- E. Säästmist soodustab ka harvem ostmine. Üldiselt peetakse toitu kõige suurimaks kuluartikliks – selleks et toidule vähem kulutada, tasub koostada nädalamenüü ja käia poes mitte iga päev, vaid kaks kuni kolm korda nädalas või veelgi harvem. Sel viisil on võimalik hoiduda ka impulssostudest. Lisaks peab sellisel juhul eelarvesse harvem sissekandeid tegema.
- F. Säästmise puhul on oluline õige suhtumine. Autor toob välja, et säästmine on elustiil, mille puhul on oluline suhtumine, mitte eesmärk omaette.

Ehkki noortel ei pruugi olla suuri sissetulekuid, on võimalik siiski säästa ka väiksemate sissetulekute juures, siinkohal on aga olulisel kohal suhtumine, eelarvestamine ja järjepidevus. Tabelis 3 on esitatud peamised säästmise võimalused, mida noored saavad kasutada säästmisega alustamiseks või säästmismahtude suurendamiseks.

Tabel 3

Noorte säästmise võimalused

Autor/aasta	Säästmise võimalus
Tam ja Dholakia, 2013	Tsükliline säästmise meetod
Wheeler-Brooks ja Scanlon, 2009	Elektroonilise panganduse lahendused
Credit24 blogi	Kuu aja reegel, kulude ja tulude rakendus/päevik, raha kõrvale panemine
Arumäe, 2020	„tulud – rahapuhver = kulud“ meetod
Jääger, 2021	Eesmärkide seadmine, ülevaade kuludest, eelarvestamine, eraldi pangakonto säästmiseks, harvem ostlemine, säästmise muutmine elustiiliks

Allikas: autori kogutud andmete põhjal (Tam & Dholakia, 2013; Wheeler-Brooks & Scanlon, 2009; „Noor, tule välja ...“, *n.d.*; Arumäe, 2020; Jääger 2021).

Alljärgnevalt võtab autor kokku, millised on noorte säästmise eesmärgid ning milliseid meetodeid ja võimalusi noored säästmiseks kasutavad ja milliseid võimalusi saaks kasutada. Eesti noored säästavad peamiselt sularahas ja ka jooksvalt arvelduskontole. Lisaks kasutavad noored ka pankade poolt pakutavat täisarvuni ümardamise süsteemi kaardimaksete puhul. Kuid võimalusi säästmiseks on veelgi, nende hulgas eelarve pidamine ja mitmesugused rakendused. Ning mitmete autorite poolt välja toodud meetod – jätta arvelduskontole ainult nii palju raha, kui kulub tarbimiseks, ülejäänud säästa teisele arvelduskontole kohe, kui on saadud palk või muu sissetulek. Kokkuvõtvalt võib öelda, et noorte säästmisega seotud eesmärgid saab jagada pikaajalisteks ja lühiajalisteks eesmärkideks. Pikaajaliste eesmärkide alla kuuluvad reservide kogumine, ootamatuteks olukordadeks kogumine, aga ka kogumine luksuse saavutamiseks, perega seotud eesmärkide täitmiseks ja eneseteostuseks. Lühiajaliste eesmärkide all saab välja tuua igapäevaste vajaduste katmine (arved, toit, esmatarbeesemed jne), ka Eesti noored kulutavad peamiselt toidule ja üürile. Pigem on noorte säästmise eesmärgid lühiajalised, kuna noored on alles hakanud sissetulekut saama ja suur osa sellest tarbitakse esmaste vajaduste katmiseks (vt tabelit 1). Olulised tegurid on ka sihtide seadmine ja eelarvestamine, et oma säästmisega seotud eesmäärke ellu viia.

2. Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmiskäitumine

2.1. Valimi ja meetodi tutvustus

Autor kasutab uurimismeetodina kvantitatiivset meetodit, kuna see võimaldab koguda ja analüüsida andmeid laiemalt. Lisaks on varasemates uuringutes, mida antud töö kontekstis analüüsitakse, kasutatud uurimismeetodina küsitlust (vt tabelit 1 ja tabelit 2). Sellepärast kasutab ka selle bakalaureusetöö autor meetodina küsitlust, kuna selle abil saadakse üksteisega paremini võrreldavad tulemused.

Uurimisstrateegiana kasutab autor veebipõhist küsitlust, kuna on leitud, et see on kõige aegasäästvam meetod, et jõuda vähese ajaga võimalikult suure vastajate hulga. Samuti muudab see andmete analüüsimise lihtsamaks ja kiiremaks. Lisaks peetakse veebipõhist küsitlust odavamaks, kuna see säästab materiaalseid ressursse ning analüüsetapis ei ole vaja andmeid eraldi sisestada ning vastused salvestatakse automaatselt. (Wright, 2017)

Autor kogus andmeid küsitluse teel, mis viidi ellu Google'i küsitlusvormi vahendusel. Google'i küsitlusvormi eeliseks peab autor asjaolu, et seda on kiire vastajatele levitada ning saadud vastuseid on lihtne analüüsida. Selleks, et tagada maksimaalne võimalik vastanute arv ja vajadusel vastata õpilaste täpsustavatele küsimustele, plaanis autor viibida klassiruumis koos vastajatega.

Uurimisküsimustest ja töö eesmärgist lähtudes on üheks valimirühmaks Põlva Gümnaasiumi õpilased. Põlva Gümnaasium on riigigümnaasium, kus õpib ligi 200 õpilast. Autor valis uuringu elluviimise kohaks Põlva, kuna 2018. aastal avaldatud Eesti Statistikaameti uuringu andmetel on seal laste vaesuse määr üks Eesti kõrgemaid („Kole statistika: Laste ...“, 2019). Varem elluviidud uuringutest on ilmnenu, et vaesus on seotud säästmismääradega – mida madalamad on säästmismäärad, seda suurem on vaesuse risk (Cluver *et al.*, 2017).

Kuigi töö keskmes on Põlva Gümnaasium, siis tulemuste võrdlemise võimaldamiseks on kontrollrühmadena välja valitud Pärnu Koidula Gümnaasium ja Põltsamaa Ühisgümnaasium. Pärnu Koidula Gümnaasium on riigigümnaasium, kus õpib üle 600 õpilase. Põltsamaa Ühisgümnaasiumis õpib gümnaasiumi õppeastmes 119 õpilast.

Põlva Gümnaasiumis ei ole kindlaid õppesuundi, seal kujuneb õppesuund õpilase enda valikute alusel. Iga õpilane saab valida valikkursuseid kõigi Põlva Gümnaasiumi poolt pakutavate valikkursuste vahel. Pärnu Koidula Gümnaasiumi puhul eristati õpilased õppesuundade järgi – loodussuund, Euroopa-suund, ettevõtlussuund, matemaatika-füüsika suund, reaalsuund. Põltsamaa Ühisgümnaasiumis vastasid küsimustikule ettevõtluse ja majanduse õppesuunal ning infotehnoloogia ja küberkaitse suunal õppivad õpilased.

Autor viis küsitluse ellu Põlva Gümnaasiumis, kuna on selle kooli vilistlane ja tal oli seal lihtne kontakti luua. Kontakt kooliga saavutati e-kirja teel, käesoleva töö autor kirjutas esmalt Põlva Gümnaasiumi õppejuhile. Kirja sisus ta kõigepealt tutvustas ennast ning palus võimalust viia Põlva Gümnaasiumis ellu küsitlus. Seejärel tutvustas autor põgusalt oma uuringu eesmärgi. Autor andis ette ka orienteeruva ajakulu küsimustiku täitmiseks. Lisaks palus ta võimalust olla küsimustiku täitmise ajal vastajatega samas ruumis. Samuti pakkus küsitluse elluviija välja võimaluse, et ta on valmis tulema Põlva Gümnaasiumisse ka uuringutulemusi tutvustama. Samuti oli kooli esindajal võimalus enne küsitluse elluviimist küsimustikuga tutvuda. Kool omapoolseid muudatusi teha ei soovinud.

Kokkulepe kooliga küsitluse elluviimiseks saavutati koheselt ning küsitlus teostati 18. märtsil. Küsitlus toimus Põlva Gümnaasiumi auditooriumis. Koos õpilastega viibis auditooriumis ka küsimustiku koostaja, et vastata õpilaste võimalikele küsimustele. Kuid keegi õpilastest ei soovinud suuliselt ühtegi küsimust täpsustada. Õpilased vastasid küsimustikule keskmiselt seitse minutit, algselt oli prognoositud küsimustiku täitmiseks 10 minutit. Küsimustiku koostamise protsessis testisid küsimustiku loojad ka selle täitmisaega.

Küsimustik valmis koostöös kaastudengi Romina Hiisiga, seda põhjusel, et valim oleks suurem ning, et tekiks võrdlusrühm. Lisaks Põlva Gümnaasiumile viidi küsitlus ellu ka Pärnu Koidula Gümnaasiumis ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumis. Kokkulepe Pärnu Koidula Gümnaasiumis saavutati eri aineõpetajatega, kes jagasid küsimustikku ainetundides. Esmane kontakt kooliga saadi e-kirja teel. Kirja sisus lepitati kokku aeg, millal küsitlus ellu viiakse. Samuti selgitati, et küsitlus on anonüümne ning küsimustikule saab vastata elektrooniliselt nutitelefoni või arvuti. Samuti pakuti koolile võimalust omapoolsete küsimuste lisamiseks küsimustikku ning väljavaadet hiljem uuringu tulemustega tutvuda. Põltsamaa Gümnaasiumis saavutati kokkulepe õppejuhiga, kes saatis küsimustiku URL-lingi aineõpetajatele ning nemad viisid küsitluse ellu ainetundides.

Küsitlus koosnes neljast erinevast alablokist. Esimeses alablokis olevad küsimused olid sotsiaal-majandusliku iseloomuga. Esmalt küsiti vastanute sugu, klassi ja kooli. Samuti selgitati välja õppesuunad, kus vastajad õpivad. Põlva Gümnaasiumis, kus õppesuundi ei ole, selgitati välja, milliseid majandusega seotud valikkursuseid on õpilased läbinud.

Teises alablokis küsiti õpilastelt sissetulekuga seotud küsimusi. Esmalt esitati küsimus taskuraha allikate kohta (Likitapiwat, Sereetrakul, & Wongveeravuti, 2013). Selle küsimuse puhul lisati hiljem juurde vastusevariandid „vanematelt/hooldajatelt“ ja „muu“, kus vastaja sai küsimusele oma sõnadega vastata. Samuti uuriti, kui tihti saavad gümnaasiumiõpilased taskuraha. (Tiitso, 2015) Algselt oli selle küsimuse puhul kolm valikuvarianti, kuid

küsimustiku koostajad lisasid hiljem juurde valikuvariandi „ei ole kindlat summat taskuraha, saan siis, kui küsin“, sest mitmed vastajad olid selle vastuse kirjutanud vabavastuse reale „muu“. Samuti uuriti vastajatelt, kui pikaks perioodiks neil taskuraha jagub (Tiitso, 2021) ning kui suure summa suudavad nad igakuiselt säästa (Kalamas, 2021). Samuti uuriti gümnaasiumiõpilaste võimekust eelarvet pidada (Tiitso, 2021).

Kolmas alablokk hõlmas säästmisega seotud küsimusi. Küsimused olid seotud vanemate tähtsusega säästmiskäitumise kujunemisel (Kagotho, *et al.*, 2017) ja eelarve pidamisel (Tiitso, 2021). Lisaks uuriti allikaid, kust noored leiavad teavet säästmise kohta (Dolphin, 2012). Selles alablokis oli vastajatele esitatud ka mitmeid väiteid, millele nad pidid vastama skaalal „ei nõustu üldse“ kuni „nõustun täielikult“. Väited olid seotud enesekontrolliga, lapsevanemate mõjuga säästmisele ning erinevate tunnetuslike väidetega, mis puudutasid säästmiskäitumist. (Dangol & Maharjan, 2018; Tiitso 2015; Chudzian, Anioła-Mikołajczak, & Patariaia, 2015) Lisaks esitati vastajatele kaks väidet, mis olid seotud kaaslaste/sõprade mõjuga säästmiskäitumisele. Nende väidete skaalad olid eelnevatest erinevad. Ühe väite puhul kasutati skaalat „alati säästavad“ kuni „ei tea/ei oska öelda, kas säästavad“, teise väite puhul skaalat „alati võrdlen“ kuni „ei oska öelda“. (Dangol & Maharjan, 2018)

Viimase alabloki küsimused puudutasid säästmise olulistust ja eesmärke. Vastajatelt uuriti, mille jaoks nad tavaliselt raha säästavad (Kalamas, 2021). Samuti küsiti vastajatelt, milliseid meetodeid nad kasutavad raha säästmiseks („Eesti elanike finantskirjaoskuse ...“, 2019). Ka selles alablokis pidid vastajad hindama eri väiteid. Väited olid peamiselt seotud säästmise suhtes võetavate hoiakutega. Lisaks oli ka väiteid, millega uuriti säästmise seost turvatunde, eesmärkide ja sissetuleku vahel. Vastajad said hinnata väiteid skaalal „ei nõustu üldse“ kuni „nõustun täielikult“. (Chudzian, Anioła-Mikołajczak, & Patariaia, 2015; Tuveson & Yu, 2011)

2.2. Säästvat käitumist soodustavad tegurid

Selles alapeatükis toob autor välja uuringu tulemused – kui suur oli vastajate arv koolide lõikes. Samuti tõstab autor esile säästmist soodustavad tegurid. Autor analüüsis tulemusi nii sugude kui ka koolide kaupa.

Kokku vastas küsimustikule 323 õpilast, neist 214 olid Pärnu Koidula Gümnaasiumi, 63 Põlva Gümnaasiumi ja 46 Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õpilased. Vastanutest 55,7% (180) olid naised ja 43,4% (140) olid mehed. Õpilastest 44,3% õppisid 10. klassis, 39% õppisid 11. klassis ning 16,7% õppisid 12. klassis.

Alljärgnevas tabelis tuuakse välja, millistel majandusega seotud valikkursustel on vastajad Põlva Gümnaasiumis osalenud ning kuidas jagunes nende vahel kõigi osalejate arv ja milline oli vastav osakaal (%). Põlva Gümnaasiumis saavad õpilased ise valida valikkursuseid, millest kujuneb gümnaasiumi lõpuks õppesuund. Iga õpilane peab valima 18 valikkursust.

Tabel 4

Majandust õppinute osakaal Põlva Gümnaasiumis esitatud vastajate arvu ja protsendina

Valik-/õppeaine	Vastanute arv	Protsent
Majandusõpetus gümnaasistidele	21	33%
Ettevõtlusõpetus	23	37%
Finantsmajandus ja investeerimine	25	40%
Õpilasfirma	15	24%
Ei ole ühtegi neist kursustest võtnud	22	35%

Märkus: Vastajad said valid rohkem kui ühe valiku vahel

Allikas: Autori koostatud.

Tabelis 4 on välja toodud, kui palju õpilasi on õppinud varasemalt majandusega seotud kursustel Põlva Gümnaasiumis. Tulemustest selgus, et enamik vastanutest on läbinud ühe või mitu majandusega seotud valikkursust. Peaaegu veerand vastanutest on läbinud ka õpilasfirma programmi.

Vastanutest ei ole ühtegi majandusega seotud valikkursust võtnud 22 õpilast. Vastanutest 19 õpilast on võtnud ühe majandusega seotud valikkursuse. Neid õpilasi, kes on võtnud kaks majandusega seotud valikkursust, on vastanute seas 13 ning neid õpilasi, kes on võtnud kolm valikkursust, on 8.

Vastanutest osales õpilasfirma programmis 15 õpilast. Õpilasfirma programm viiakse ellu 11. klassis ning vastanutest 44% olid 10. klassi õpilased, seega on neil veel võimalus selles programmis osaleda. Samuti tuleb arvestada, et vastanutest 81% olid 10. ja 11. klassi õpilased ehk neil on veel võimalik majandusega seotud valikkursuseid valida.

Võib eeldada, et õpilased, kes on varem õppinud majandusega seotud valikkursuseid, on ka parema säästmiskäitumisega, kuna neil on parem finantskirjaoskus, mille üheks osaks on säästmine. Ka mitmetest varasematest uuringutest on ilmnenu, et finantskirjaoskuse

õpetamine koolis on oluline. Selle tähtsust on varasemalt kinnitanud Isamil ja tema kolleegid oma 2020. aastal ellu viidud uuringus.

Alljärgnevas tabelis toob autor välja, kust saavad Põlva gümnaasiumi õpilased oma taskuraha. Autor toob välja vastanute arvu sissetulekute allikate lõikes. Lisaks sellele esitab ka protsendilise osakaalu.

Tabel 5

Õpilaste arv ja protsendiline osakaal sissetulekute allikate kaupa Põlva Gümnaasiumis

Sissetulekute allikas	Vastanute arv	Protsent
Vanematelt/hooldajatelt	53	84%
Vanavanematelt ja/või sugulastelt (tädi, onu jne)	26	41%
Kingitusena (nt sünnipäevadel, tähtpäevadel)	54	86%
Tasuline töö (nt suvel või pidevalt)	48	76%
Muu	1	1,6%

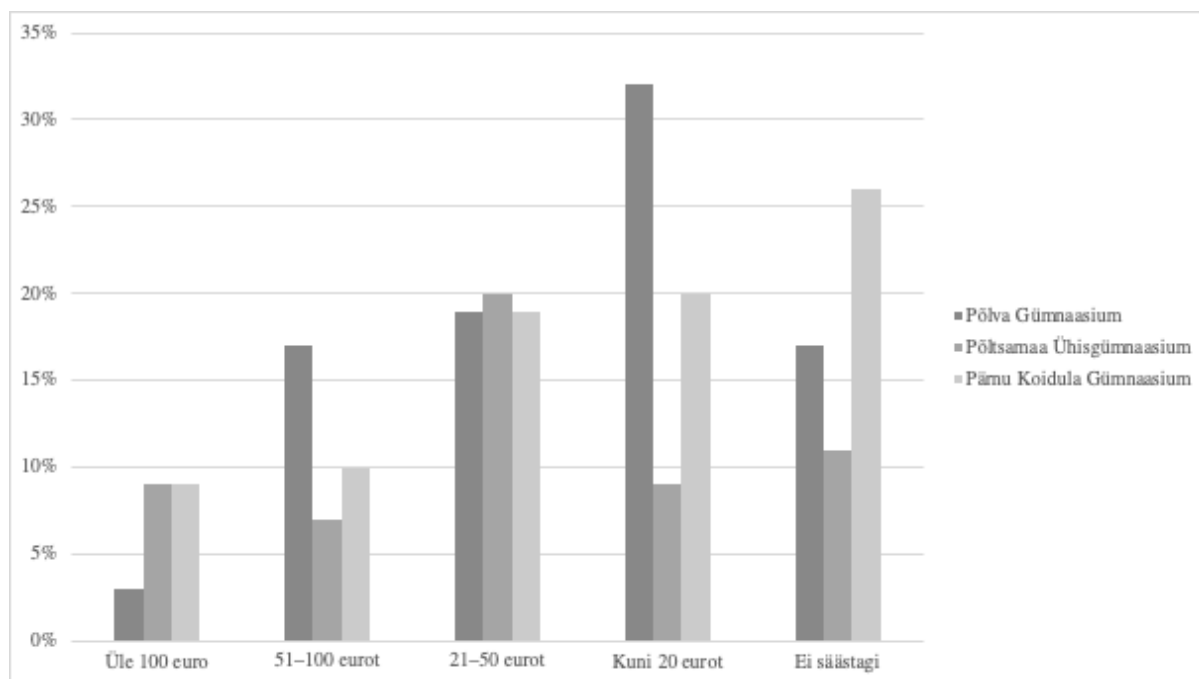
Allikas: Autori koostatud.

Põlva Gümnaasiumi õpilaste peamised sissetulekud pärinevad 84% ulatuses vanematelt/hooldajatelt (53 vastanut) ning 86% saadakse kingitustena (sünnipäevadeks, tähtpäevadeks) (54 vastanut). See leidis kinnitust ka Likitapiwat, Sereetrakul ja Wongveeravuti uuringus, kus leiti, et enamik õpilasi saavad oma taskuraha vanematelt. Märkigi, et 82,4% vastanutest said oma taskuraha vanematelt või kingitusena tähtpäevadel. (Likitapiwat, Sereetrakul, & Wongveeravuti, 2013)

Uuringu tulemustest nähtus, et palgatööd teevad tüdrukutest 83% ja poistest 66%. Sarnasele tulemusele jõuti ka Pärnu Koidula Gümnaasiumis ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumis, kus vahe oli väiksem, kuid siiski töötasid tüdrukud poistest rohkem. Need tulemused erinevad Likitapiwat, Sereetrakul ja Wongveeravuti uuringust, mis viidi ellu Tais, kus leiti, et vaid väga väike osa noortest töötab elatise nimel. Neist ilmnes, et vaid 18% uuringus osalenud õpilastest töötab, et saada elatist. (Likitapiwat, Sereetrakul, & Wongveeravuti, 2013) Ka sugudevahelised tulemused erinevad sellest, milleni jõudis Frunham oma uuringus – nimelt leidis ta, et vanuses 12–16 teevad mehed tõenäolisemalt taskuraha teenimiseks tööd kui naised (Frunham, 1999). Võib oletada, et selline seaduspära kehtib ka gümnaasiumiõpilaste

puhul. Seda, miks on sugude vahel tekkinud erinevus, ei ole nende andmete põhjal võimalik öelda, selleks tuleks ellu viia täiendav uuring.

Autor analüüsib ka gümnaasiumiõpilaste võimekust säästa. Koolidevahelised tulemused olid siinkohal kohati päris erinevad. Koolidevahelised tulemused on esitatud tulpdiaagrammina (Joonis 2). Tulemused tulpdiaagrammis on esitatud protsentidena.

Joonis 2. Säästmise võimekus koolide võrdluses, esitatud protsentidena

Allikas: Autori koostatud.

Põlva Gümnaasiumi õpilased säästavad kõige rohkem vahemikes kuni 20 eurot ja vahemikus 51–100 eurot, kuid kõige vähem säästavad nad vahemikus üle 100 euro.

Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õpilased säästavad kõige rohkem vahemikus 21–50 eurot, samuti on nende osakaal raha mitesäästjate hulgas kõige väiksem. Kõige rohkem raha mitesäästjaid on Pärnu Koidula Gümnaasiumis, kus tervelt 26% vastajatest ei säästa.

Alljärgnevalt on autor esitanud tabeli, kus võrreldakse SEB poolt läbi viidud uuringu tulemusi ja käesoleva bakalaureusetöö tulemusi. SEB uuringus osalenud noored on vanuses 18–25. Tulemused tabelis 6 on esitatud protsentidena.

Tabel 6

SEB uuringu ja autori poolt läbi viidud uuringutulemuste võrdlus (tulemused on esitatud protsentidena)

Säästetud summa	SEB	Bakalaureusetöö autor
Säästab üle 100 euro	38%	8%
51-100 eurot	37%	11%
21-50 eurot	16%	19%
alla 20 euro	9%	21%
Ma ei säästagi	16%	22%

Märkus: Antud uuringu tulemustes on koondatud Põlva Gümnaasiumi, Pärnu Koidula Gümnaasiumi ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumi tulemused.

Allikas: autori kogutud andmete põhjal (Kalamas, 2021).

Sama aspekti on varasemalt uuritud ka SEBis, kus leiti, et 38% noori säästab igakuiselt üle 100 euro, kuid kolme kooli võrdluses säästab üle 100 euro kuus 8% vastajatest. SEBi uuringust selgus, et 37% uuringus osalejatest säästis igakuiselt 51–100 eurot, kuid antud töös vaatluse all olevates koolides säästis selles vahemikus 11% vastajatest. Võrdlevas uuringus säästis vahemikus 21–50 eurot 16% vastajatest, aga antud töö autori poolt elluviidud uuringus säästis antud vahemikus 19% vastajatest. SEBi uuringus osalejatest säästis iga kuu alla 20 euro 9% vastajatest, autori elluviidud uuringu kohaselt säästis alla 20 euro 21% vastajatest. Võrdluseks olevas uuringus leiti, et 16% Eesti noortest ei säästa üldse (Kalamas, 2021). Autori elluviidud uuringust lähtuvalt ei säästa 22% vastajatest. Bakalaureusetöö puhul said vastajad valida ka vastusevariandi “kuidas kunagi”, selle valiku tegid 14% vastajatest.

Seejuures on oluline märkida, et SEBi uuringus osalesid noored vanusevahemikus 18–25, kuid kõnealuse töö aluseks olevas uuringus osalesid gümnaasiumiõpilased. Seega tuleb arvestada, et gümnaasiumiõpilastel ei ole veel nii suurt võimekust säästa, kuna nende sissetulekuks on enamasti üksnes taskuraha. Seda kinnitab ka eelmises peatükis välja toodud elutsükli hüpotees, kus tuuakse välja, et kahekümnendast eluaastast hakkavad tulud ületama kulutusi (joonis 1) ning suureneb võimaks säästa (Hayes, *n.d.*). Samuti ei ole SEBi uuringu tulemustes võrreldud tulemusi piirkonniti, vaid vaadeldud on Eestit tervikuna. Seega võivad esineda ka sissetulekute erinevused piirkondade vahel.

Kõige suuremad sugudevahelised protsentuaalsed erinevused on Põltsamaa Ühisgümnaasiumis. Selgus, et vahemikus 20–51 eurot säästsid tüdrukud poistest 13%

rohkem. Teistes koolides märkimisväärseid sugudevahelisi erinevusi ei tuvastatud. Kuid selgus, et raha mittedäästjate hulgas on tüdrukute osakaal suurem. Tuli välja, et Põlva Gümnaasiumis on raha mittedäästjate poiste ja tüdrukute vahe 11%, Põltsamaa Ühisgümnaasiumis ja Pärnu Koidula Gümnaasiumis on erinevus sama (18%).

Selle töö vaatluse all olevas Põlva Gümnaasiumis analüüsis autor ka seost säästmise ja majandusõpingute vahel. Selgus, et 76% õpilastest, kes oli läbinud vähemalt ühe majandusega seotud valikkursuse, säästis ja 24% vastanutest ei säästnud. Nende hulgas, kes ei ole läbinud ühtegi majandusega seotud valikkursust, säästis 70% vastanutest ja 30% vastajatest ei säästnud. Varasemalt leidsid Chalimah, Martono ja Khafid aastal 2019 ning Gilenko ja Chernova aastal 2021, et finantskirjaoskuse õpetamisel on oluline mõju säästmiskäitumisele. Samas väitis Kharchenko, et finantskirjaoskuse õpetamisel on vaid kaudne mõju säästmiskäitumisele (Kharchenko, 2011). Kuid võrreldes siinse bakalaureusetöö tulemusi, siis võib öelda, et need, kes õppisid majandust nende säästmiskäitumine ei olnud parem.

Bakalaureusetöö autor pöördus ka Põlva Gümnaasiumis majandust õpetava õpetaja poole ja uuris, kas mõnel majandusega seotud valikkursusel käsitletakse eraldi säästmist ja selle vajalikkust. Selgus, et Põlva Gümnaasiumi valikkursustel säästmist eraldi teemaplokina ei käsitleta ning õpe üldiselt on suhteliselt teoreetiline. Kuid õpetaja tõi välja, et majandusega seotud valikkursustel omandatakse teoreetilisi teadmisi, mida saab praktikas rakendada näiteks õpilasfirmat tehes.

Autor analüüsis ka seost säästetava summa ja perioodi vahel, kui kauaks jagub vastajatel tavaliselt raha. Analüüsisist selgus, et 54% vastanutest, kes säästavad, paneb igakuiselt kõrvale üle 50 euro. Samuti on 54% neid, kes säästavad igakuiselt alla 50 euro. Tulemustest võib järeldada, et gümnaasiumiõpilastel on väga erinev võimekus säästa. Siinkohal tuleb arvestada, et säästmise võimekus sõltub mitmetest aspektidest, näiteks taskuraha suurus, väljaminekute suurus, enesekontroll jne.

Antud töös analüüsiti vanemate seost noorte säästmiskäitumisele ja leiti, et Põlva Gümnaasiumis on 75%-le vastanutest vanemad rääkinud säästmise tähtsusest. Ka Pärnu Koidula Gümnaasiumis ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumis jõuti samale tulemusele. Kuid esineb teatav sugudevaheline erinevus. Selgus, et Põlva Gümnaasiumis on säästmise tähtsusest räägitud ligi 20% rohkem poistele kui tüdrukutele. Teistes koolides nii suurt sugudevahelist erinevust ei tuvastatud. Vanemate rolli säästmiskäitumise kujundamisel on varasemalt rõhutanud ka Kagotho ja tema kolleegid aastal 2017. Lisaks sellele selgus, et 72% uuringus osalenud noortest, kellele vanemad on rääkinud säästmise tähtsusest, säästavad ka

ise. Vastukaaluks 36 protsendile on vanemad rääkinud säästmise tähtsusest, aga õpilane ise ei säästa. Nende tulemuste põhjal võib väita, et vanematel on oluline roll noorte säästmiskäitumisele.

Analüüsist selgus, et 77% õpilastest, keda on vanemad julgustanud säästma, seda ka teevad. Uuringu tulemuste kohaselt julgustab 73% Põlva Gümnaasiumi õpilaste vanematest oma lapsi säästma. Selgus, et Põlva Gümnaasiumi õpilaste vanemad julgustavad 10% rohkem oma lapsi säästma kui Põltsamaa Ühisgümnaasiumi ja Pärnu Koidula Gümnaasiumi õpilaste vanemad. Sellel on oluline roll ka säästmiskäitumisele, kuna Põlva Gümnaasiumis säästab 82% õpilastest, keda vanemad on julgustanud säästma. Samas on Põltsamaa Ühisgümnaasiumis see osakaal 70% ja Pärnu Koidula Gümnaasiumis 76%. Töö autori arvates viitab see asjaolule, et vanemad avaldavad mängivad rolli ka noorte säästmiskäitumise kujunemisele. Lapsevanemad peaksid rääkima oma lastele säästmise tähtsusest ja julgustama neid säästma. Varem on lapsevanemate tähtsust noorte säästmiskäitumise kujunemisele rõhutanud ka Chalimah, Martono ja Khafid (2019).

Järgnevalt esitab autor tabeli, kus on välja toodud Põlva Gümnaasiumi õpilaste teabeallikad, kust nad saavad informatsiooni säästmise kohta. Tulemused on esitatud protsentidena. Autor toob tabelis välja ka sugudevahelised protsentuaalsed erinevused.

Tabel 7

Teabeallikad, kust saavad Põlva Gümnaasiumi õpilased informatsiooni säästmise kohta (tulemused on esitatud protsendina poiste ja tüdrukute kaupa)

Teabeallikas	Vastajate % kokku	Poiste %	Tüdrukute %
Vanematelt	70%	85%	58%
Eakaaslastelt	30%	26%	33%
Internetist	78%	70%	83%
Küsid oma ala ekspertidelt	5%	4%	1%
Raamatutest	21%	22%	19%
Perekonnalt	29%	26%	31%
Koolist	68%	67%	69%

Allikas: Autori koostatud

Selgus, et Põlva Gümnaasiumi õpilased saavad säästmise kohta teavet peamiselt internetist, vanematelt ja koolist. Varasemalt on leidnud ka Dolphin (2012), et selles vanuses

saavad noored säästmise kohta teavet oma vanematelt. Lisaks võrreldes siinseid andmeid Turu-uuringute AS-i elluviidud uuringu tulemustega, kus leiti, et 68% teabest saadakse internetist, kinnitavad ka siinse uuringu tulemused, et noored saavad suure osa teabest internetist („Eesti elanike finantskirjaoskuse ...“).

Kuid esinevad ka teatavad koolidevahelised erinevused. Pärnu Koidula Gümnaasiumis saadakse teavet säästmise kohta kõige enam vanematelt (76%) ning seejärel internetist (73%) ja pereliikmetelt (30%) (õed, vennad, vanavanemad jne.). Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õpilased saavad teavet peamiselt vanematelt (82%), seejärel koolist (49%), lisaks sellele saadakse informatsiooni ka pereliikmetelt (35%) ja teavet alles neljandal kohal on internet (32%).

Vastusevariandi „Internetist“ puhul palus töö autor vastajatel ka selgitada, kust täpsemalt nad säästmise kohta teavet leiavad. Selgus, et vastajad, kes leiavad säästmise kohta teavet internetist, kasutavad selleks mitmesuguseid videoedastuse platvorme, peamiselt TikToki ja Youtube'i. Samuti kasutavad noored teabe hankimiseks pankade blogisid (näiteks nimetati Swedbanki blogi).

Kuid mõneti huvitav on asjaolu, et Põlva Gümnaasiumi õpilased saavad säästmise kohta rohkem teavet koolist (68%) kui Põltsamaa Ühisgümnaasiumi (59%) või Pärnu Koidula Gümnaasiumi (22%) õpilased. Seda võib selgitada asjaolu, et Põlva Gümnaasiumi puhul analüüsis autor ka seost majandusõpingute ja vastusevariandi „koolist“ vahel. Autor leidis, et 74% Põlva Gümnaasiumi õpilastest, kes valisid vastusevariandi „koolist“, on osalenud vähemalt ühel majandusega seotud valikkursusel ja/või läbinud õpilasfirma programmi. Võrdluseks on Pärnu Koidula Gümnaasiumis vaid 20% vastanutest õppinud majandust ja valis vastusevariandi „koolist“. Põltsamaa Ühisgümnaasiumis on sama osakaal 56%.

Töö autori arvates võib see olla tingitud sellest, et Põlva Gümnaasiumis ei ole õppesuundi, vaid õpilased saavad ise valida erinevaid valikkursuseid, mis katavad mitmesuguseid valdkondi (majandus, infotehnoloogia, psühholoogia, robotika jne). Ehk õppekava valikud on võrreldes Põltsamaa Ühisgümnaasiumi ja Pärnu Koidula Gümnaasiumiga paindlikumad ning teadmisi saadakse eri valdkondadest. Võrdluseks õpivad Põltsamaa ja Pärnu õpilased majandusega seotud õppeaineid vaid kindlatel õppesuundadel. Lisaks saavad kõik Põlva Gümnaasiumi õpilased osaleda õpilasfirma programmis, samas kui Pärnu Koidula Gümnaasiumis saavad selles osaleda ainult ettevõtlussuuna valinud õpilased. Õpilasfirma programm annab aga õpilastele võimaluse oma teoreetilised teadmised praktikasse rakendada. Seda kinnitab ka asjaolu, et 76% õpilastest, kes sai säästmise kohta

teavet koolist, on läbinud õpilasfirma programmi. Võrdluseks oli Põltsamaal sama tulemus 56% ja Pärnu Koidula Gümnaasiumi puhul 20%.

Uuringust ilmnestid ka teatavad sugudevahelised erinevused. Selgus, et Põlva Gümnaasiumis saavad poisid 27% rohkem teavet oma vanematelt kui tüdrukud. Vastukaaluks saab 13% tüdrukutest rohkem teavet internetist kui poisid. Teistes võrdluse all olevates koolides ei esinenud suuri sugudevahelisi erinevusi allikates, kust saadakse säästmise kohta teavet.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et noored saavad taskuraha peamiselt oma vanematelt või kingitustena tähtpäevadel. Samuti selgus tõsiasi, et tüdrukud teenivad tööl käies endale rohkem taskuraha kui poisid. Lisaks nähtus tulemustest, et õpilased, kes on varasemalt läbinud majandusega seotud valikkursuseid, ei pane suuremat summat kõrvale kui need, kes ei ole majandusega seotud valkkursuseid läbinud. Üheks oluliseks säästmis soodustavaks teguriks on lapsevanemad, tulemustest selgus, et lapsevanematel on oluline roll noore säästmiskäitumisele. Vanemad peaksid rääkima noortele säästmise tähtsusest ja julgustama noori säästma.

2.3. Noorte säästmise eesmärgid, meetodid ja võimalused

Selles alapeatükis analüüsib autor noorte säästmise eesmäärke, meetodeid ja võimalusi. Autor toob välja nii koolide- kui ka sugudevahelised erinevused. Lisaks sellele esitab autor ka säästmise eesmärkide, meetodite ja võimalustega seotud järeldused.

Järgnevalt analüüsitakse Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmise eesmäärke ja meetodeid. Lisaks tuuakse välja ka sarnasused ja erinevused koolide vahel. Samuti analüüsitakse sugudevahelist erinevust säästmise eesmärkides ja meetodites.

Tulemustest selgus (Tabel 8), et Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmise eesmärkide hulka kuuluvad nii lühiajalised kui ka pikaajalised säästmise eesmärgid. Lühiajaliste eesmärkidenä tulid esile vaba aja veetmine (73%), igapäevased vajadused (toit, jook, hügieenitarbed) (54%) ja riiete ostmine (51%). Noored koguvad raha ka kestva kaupade soetamiseks (auto, arvuti, mopeed), mis on pikaajaline säästmise eesmärk. Säästmisega seotud eesmärk puudus 22% vastanute puhul. Varasemalt on seda teemat uurinud ka Dangol ja Maharjan, kes leidsid, et peamiselt säästavad noored hädaolukordadeks, igapäevasteks vajadusteks ja vaba aja veetmiseks/puhkuseks. (Dangol & Maharjan, 2018) Seda kinnitavad ka siinse töö uuringu tulemused, et noored säästavad peamiselt vaba aja veetmiseks ja igapäevasteks vajadusteks. Sarnastele tulemustele on jõudnud varem viidatud Chudzian, Anioła-Mikolajczak, Patariaia (2015), kes on leidnud et noored säästavad ka arvete tasumiseks. Põlva Gümnaasiumis säästavad igakuiste arvete tasumiseks 32% vastanutest.

Tabel 8

Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmise eesmärk, kõikide vastuste peale kokku ning tüdrukute ja poiste eesmärkide erinevusena, esitatud protsentidena.

Eesmärk	Vastajate % kokku	Poiste %	Tüdrukute %
Igapäevased vajadused	54%	47%	63%
Igakuised arved ja maksed	32%	37%	27%
Vaba aeg	73%	70%	75%
Riiete ostmine	51%	41%	58%
Kestvuskaubad	51%	55%	47%
Puhkus/reisimine	32%	19%	42%
Ravi/taastusravi	3%	3%	2%
Ettenägematud kulutused	35%	11%	53%
Pole eesmärki	22%	22%	22%

Allikas: Autori koostatud

Selgus, et sugude vahel esineb säästmise eesmärkide osas teatavaid erinevusi. Nimelt säästavad tüdrukud rohkem igapäevaste vajaduste katmiseks, riiete ostmiseks, reisimiseks ja ettenägematuteks kulutusteks. Lisaks selgus, et tüdrukutes tekitab säästmine rohkem turvatunnet kui poistes. Tulemustest ilmnes, et 86% Põlva Gümnaasiumi tüdrukutest seostas säästmist suurema turvatundega, samas kui poistest tegi seda 67%. Eeltoodu põhjal võib järeldada, et tüdrukud säästavad rohkem ettenägematuteks kulutusteks, kuna see tekitab neis turvatunnet. Poisid säästavad peamiselt kestvuskaupade soetamiseks, mida teeb 55% poistest ja 47% tüdrukutest. Seost ettenägematute kulutuste jaoks säästmise ja turvatunde vahel on leidnud ka eelmises peatükis viidatud Chudzian, Anioła-Mikołajczak ja Patariaia (2015) uuring, kus leiti, et inimesed kellel on rahalised reservid tunnevad ka suuremat turvatunnet.

Põlva Gümnaasiumi tulemusi teiste koolidega võrreldes selgus, et ka Pärnu Koidula Gümnaasiumis ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumis säästavad vastajad peamiselt vaba aja, igapäevaste vajaduste, riiete ja kestvuskaupade soetamiseks. Kuid eksisteerivad ka teatavad koolidevahelised erinevused sugude vahel. Pärnu Koidula Gümnaasiumis kulutab 68% tüdrukutest oma raha riiete ostmisele, samas kui Põlva Gümnaasiumis teeb seda 58%

tüdrukutest. Lisaks selgus, et Pärnu Koidula Gümnaasiumis õppivad tüdrukud säästavad 10% vähem reisimiseks/puhkamiseks kui Põlva Gümnaasiumi ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumi tüdrukud. Koolide võrdluses selgus, et Põlva Gümnaasiumis säästavad poisid 10% rohkem vaba aja veetmiseks kui Pärnu Koidula Gümnaasiumis.

Kõikide koolide ülene analüüs näitab, et küsitlusele vastanutest 68% säästab vaba aja veetmiseks, 54% igapäeva vajadusteks, 53% riiete ostmiseks ja 48% kestvuskaukade soetamiseks. Küsitluste tulemustest selgus, et tüdrukud säästavad rohkem riiete ostmiseks (66%) ja reisimiseks (35%). Võrdluseks oli 19% poiste puhul säästmise eesmärk reisimine ja 38% säästsid riiete ostmiseks. Küsitlusele vastanud poistest säästis 55% kestvuskaukade soetamiseks ja tüdrukutest säästis selle jaoks 44% vastanutest.

Alljärgnevas tabelis on esitatud protsentidena Põlva Gümnaasiumi säästmise meetodid. Eri meetodite puhul tuuakse välja ka sugudevahelised erinevused. Samuti esitatakse raha mittedäästivate õpilaste protsent Põlva Gümnaasiumis.

Tabel 9

Põlva Gümnaasiumi säästmise meetodid esitatud protsendina vastajate arvule kokku, poiste ja tüdrukute võrdluses

Meetod	Vastajate % kokku	Poiste %	Tüdrukute %
Sularahas	57%	63%	53%
Jooksvale arvelduskontole	49%	70%	33%
Kannad raha säästmiskontole/kogumiskontole	27%	22%	31%
Annad raha pereliikmele/hooldajale, et ta säästaks sinu eest	3%	0%	7%
Ma ei säästa	10%	4%	14%

Allikas: Autori koostatud

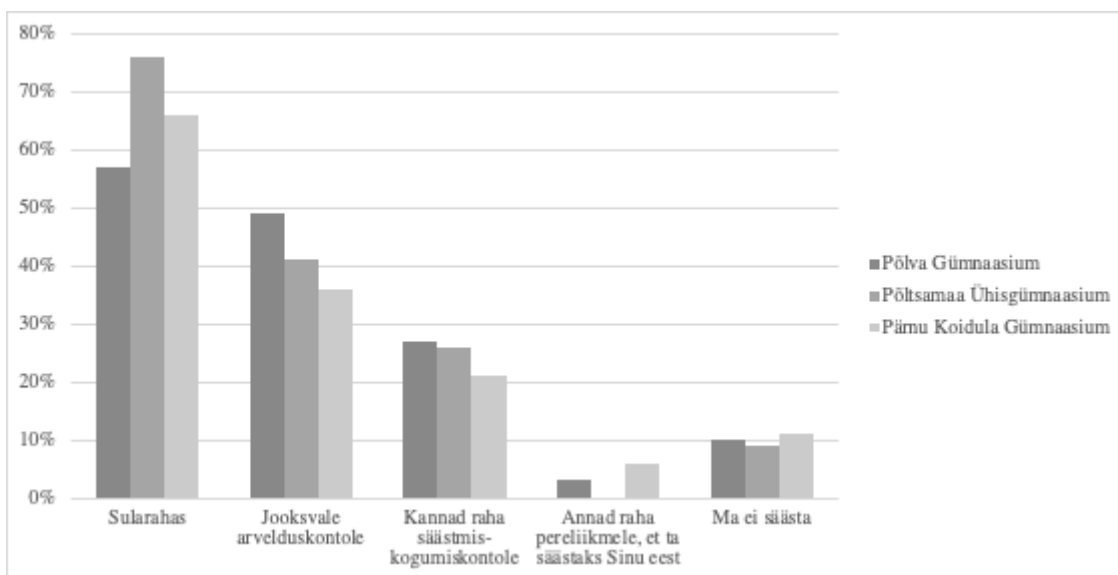
Uuringu tulemustest ilmnes, et Põlva Gümnaasiumis säästavad õpilased peamiselt sularahas. Sellist säästmise viisi on varasemalt põhjendatud sellega, et Ida-Euroopa riikides eelistatakse säästa sularahas (Sixt, 2016). Lisaks sellele säästetakse ka jooksvale arvelduskontole. Sellisele tulemusele jõudsid ka eelmises peatükis viidatud Turu-uuringute AS-i poolt elluviidud uuringu autorid, kes leidsid, et Eesti noored säästavad peamiselt

sularahas või jooksvale arvelduskontole („Eesti elanike finantskirjaoskuse...“, 2019). Kõige vähem valiti vastust „annad raha pereliikmele/hooldajale, et ta säästaks sinu eest“. Põlva Gümnaasiumis ei valinud poistest keegi seda vastust, kuid 7% tüdrukutest siiski tegi selle valiku. Sellest võib järeldada, et poisid tunnevad, et nad saavad säästmisega ise hakkama, samas kui tüdrukud delegeerivad vastutuse kellelegi teisele. Kuid tuleb ka arvestada, et sugudevaheline erinevus ei olnud suur, seega ei saa seda täie kindlusega väita.

Tuginedes teoreetilises osas välja toodud väitele, et noorte jaoks võib sularahas säästmine osutada keeruliseks, kui neil puudub piisav enesekontroll, otsustas autor seda ka ise kontrollida (Wheeler-Brooks & Scanlon, 2009). Autor võrdles sularahas säästjate tulemusi nende vastustega, kus uuriti, kas noortel jääb kuu lõpus raha järele või mitte. Tulemustest selgus, et 77% neil, kes säästsid sularahas, ei jäänud kuu lõpuks raha järele ning 68% neil, kes säästsid sularahas, jäi kuu lõpuks raha üle, et säästa. Teatav protsentuaalne erinevus vastuste vahel oli, kuid kuna erinevus ei olnud suur, siis ei saa antud tulemustest põhjapanevaid järeldusi teha. Selleks oleks vaja antud aspekti edasi uurida.

Tabelist 9 võib näha, et Põlva Gümnaasiumis esinevad ka teatavad sugudevahelised erinevused. Põlva Gümnaasiumis säästavad poisid rohkem sularahas ja jooksvale arvelduskontole. Tüdrukud säästavad pigem eraldi säästmis- või kogumiskontole. Autori arvates viitab see asjaolule, et tüdrukud on teadlikumad säästajad kui poisid. Seda sellepärast, et arvelduskontole või sularahas säästes on raha kergem ära kulutada, kui seda hoides säästmis- või kogumiskontol. Säästmine eraldi säästmiskontole viitab rohkem eesmärgistatumale säästmisele. Seda kinnitab ka Uganda noorte seas läbi viidud uuring, kus leiti, et tüdrukud planeerivad oma raha rohkem kui poisid. Samuti leiti, et poiste raha haldamise oskus ei ole nii hea kui on tüdrukutel ja nad kalduvad oma raha rohkem kulutama (Ssewamala & Ismayilova, 2009).

Alljärgneval tulpdiaagrammil tõlgendatakse koolidevahelisi erinevusi säästmise meetodites. Tulpdiaagrammil võrreldakse Põlva Gümnaasiumi, Põltsamaa Ühisgümnaasiumi ja Pärnu Koidula Gümnaasiumi tulemusi. Lisaks on välja toodud ka raha mittesäästjate hulk eri koolides. Tulemused on esitatud protsentväärtustena.

Joonis 3. Koolidevahelised erinevused säästmise meetodites, esitatud protsentidena

Allikas: Autori koostatud.

Jooniselt 3 võib näha, et Põltsamaa Gümnaasiumis säästetakse kõige rohkem sularahas. Erinevus teiste koolidega on rohkem kui 10%. Sugudevaheline erinevus tuleb välja kõige rohkem Põlva Gümnaasiumis, kus poisid säästavad sularahas rohkem kui tüdrukud. Kõige väiksem sugudevaheline erinevus on Pärnu Koidula Gümnaasiumis.

Kõige rohkem säästavad jooksvale arvelduskontole Põlva Gümnaasiumi õpilased. Vahe Põltsamaa Ühisgümnaasiumiga on 8% ja vahe Pärnu Koidula Gümnaasiumiga 13%. Ka kõige suurem sugudevaheline erinevus on Põlva Gümnaasiumis. Põlvas säästab 37% poisse rohkem jooksvale arvelduskontole kui tüdrukud. Pärnu Koidula Gümnaasiumis on sama vahe 9% ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumis on sugudevaheline erinevus 15%.

Palju võrdsemad olid koolidevahelised tulemused säästmis-/kogumiskonto eelistajate vahel. Eri koolides esines ka teatavaid sugudevahelisi erinevusi. Põlva Gümnaasiumis ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumis eelistavad seda meetodit pigem tüdrukud. Pärnu Koidula Gümnaasiumis selle meetodi eelistajate seas nii suuri sugudevahelisi erinevusi ei olnud.

Ka mittedäästjate vahel ei olnud suuri protsentuaalseid erinevusi. Küll aga esines selles segmendis kõigis koolides sugudevahelisi erinevusi. Kõikides koolides oli mittedäästjate hulgas rohkem tüdrukuid kui poisse. Tulemustest selgus, et üldiselt on mittedäästjate hulk tüdrukute seas 10% suurem kui poiste hulgas. Siinkohal on oluline ära märkida, et valikut „ma ei säästa“ pakuti kahe küsimuse korral, kuid vastajate osakaal oli nende puhul erinev. Vastuste erinevust on võimalik näha joonise 2 ja joonise 3 võrdluses. Selleks, et selgitada välja vastuste erinevus, oleks vaja ellu viia täiendav uuring.

Autor uuris ka noorte säästmise võimalusi ja tulemustest selgus, et noored katsetavad mitmesuguseid investeerimisplatvorme, et raha väärtus „raha seisma pannes“ ei väheneks. Samuti otsivad noored erinevaid võimalusi, kuidas raha kokku hoides oleks võimalik rohkem säästa. Vastajad tõid välja, et nad otsivad näiteks odavaid toiduvalmistamise retsepte ja sooduspakkumisi riidele või näpunäiteid, kuidas endale ise riideid õmmelda. Vastajad tõid välja ka selle, et nad kasutavad pankade poolt pakutavaid eri võimalusi, näiteks kulutuste jälgimise või ümardamise süsteemi (kus näiteks ostusumma 7,89 eurot ümardatakse 8 euroks ning 0,11 eurot kantakse säästmiskontole). Samuti kasutatakse MS Excelit või Google'i arvutustabelit eelarvestamiseks.

Siinkohal on oluline välja tuua, et küsimus oli esitatud vabavastuse valikuna ning vastajate hulgas esines ka teatavat küsimuse väärsti mõistmist. Samuti ei tulnud väga palju asjalikke vastuseid. Autor arvab, et küsimus oleks olnud paremini mõistetav ning samuti oleks olnud vastused järelduste tegemiseks paremini analüüsitavad, kui vastajatele oleks esitatud valikvastused ja vastusevariant „muu“. Variandi „muu“ puhul oleks vastajad saanud ise vastuse kirjutada, kui nad ei oleks valikust sobivat vastusevarianti leidnud.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et antud töö raames läbiviidud uuringus osalenud Põlva Gümnaasiumi noorte peamised säästmise eesmärgid on säästmine vaba aja veetmiseks, igapäevasteks vajadusteks, säästetakse ka riiete ostmiseks ja kestvuskaupe soetamiseks. Selgusid ka sugudevahelised erinevused säästmise eesmärkides. Poisid säästavad peamiselt kestvuskaupe soetamiseks. Tüdrukud säästavad poistest rohkem aga ettenägematuteks kulutusteks, kuna tüdrukud tunnevad säästes suuremat turvatunnet. Lisaks sellele selgitati välja ka, bakalaueusetöö raames läbiviidud uuringus, noorte säästmise meetodid. Tulemustest selgus, et poisid säästavad peamiselt sularahas ja/või jooksvale arvelduskontole. Tüdrukud eelistavad säästmiseks eraldi säästmis-/kogumiskontot. Säästmise meetodite põhjal võib öelda, et tüdrukud, kes säästavad, teevad seda paremate meetoditega ja pikemaajalisteks eesmärkideks, kui poisid. Seda seetõttu, et sularaha või jooksvalt arvelduskontolt on raha palju lihtsam ära kulutada, kui säästmis-/kogumiskontolt. Kuid siiski on raha mitte säästjate hulk tüdrukute hulgas suurem kui poiste seas. Samuti selgitati välja noorte säästmise võimalused. Tulemustest selgus, et noored kasutavad säästmiseks pankade poolt pakutavaid säästmise süsteeme. Lisaks sellele kasutavad noored erinevaid arvutustabelite tarkvarasid, et pidada eelarvet. Otsitakse ka erinevaid nippe, et säästlikumalt elada ja selle arvelt suurendada säästmist (odavad retseptid, sooduspakkumised).

2.4. Peamised empiirilise uuringu tulemused

Alljärgnevas tabelis annab autor vastused varem püstitatud uurimisülesannetele. Autor toob välja nii selle uuringu keskmes olnud Põlva Gümnaasiumi kui ka Pärnu Koidula Gümnaasiumi ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumi tulemused. Lisaks sellele toob autor välja soovituselid gümnaasiumiõpilaste säästmiskäitumise parandamiseks.

Tabel 10

Bakalaureusetöö peamised tulemused

Uurimisülesanne	Tulemus
Säästmist soodustavad tegurid	Lapsevanemad, enesekontroll, turvatunne
Säästmise meetodid	Sularahas säästmine, jooksvale arvelduskontole, säästmis-/kogumiskontole säästmine
Säästmise eesmärgid	Igapäevased vajadused, vaba aeg, riiete ostmine, kestva-kaubad
Säästmise võimalused	Investeeringusplatvormid, pankade poolt pakutavad võimalused, erinevad nipid säästlikuks eluviisiks

Allikas: Autori koostatud

Üheks säästmist soodustavaks teguriks noorte jaoks on lapsevanemad (Kaghoti et al, 2017). Selgus, et Põlva Gümnaasiumis julgustavad lapsevanemad oma lapsi rohkem säästma ning noored säästavadki võrreldes Põltsamaa Ühisgümnaasiumi ja Pärnu Koidula Gümnaasiumiga rohkem. Samuti selgus koolide vahelises võrdluses, et poistele räägivad vanemad säästmise tähtsusest rohkem kui tüdrukutele. Säästmist soodustavaks teguriks on ka enesekontroll (Wheeler-Brooks & Scanlon, 2009), tulemustest selgus, et 9% noortel, kes säästsid sularahas, ei jäänud kuu lõpus raha järgi. Autor otsustas kontrollida, sest enesekontrolli ja sularahas säästmise vahel, kuna varasemalt on Wheeler-Brooks ja Scanlon (2009) välja toonud, et sularahas säästmiseks on vaja head enesekontrolli, et mitte raha ära kulutada. Uuringus osalenud 80% Põlva Gümnaasiumi õpilastest, kes säästavad sularahas, saab taskuraha otsa, ehk nad ei suuda igakuiselt raha kõrvale panna. Suhteliselt sarnane on tulemus Pärnu Koidula Gümnaasiumis, kus 78% õpilastest, kes tavaliselt säästavad sularahas, saab raha enne kuu lõppu osa. Kuid Põltsamaa Ühisgümnaasiumis on tulemused vaid veidi paremad, kui kahes eelmainitud koolis. Põltsamaal saab 67% sularahas säästjatest raha enne

kuu lõppu otsa. Nendest tulemustest saab järeldada, et sularahas säästes on vaja head enesekontrolli, et raha enne kuu lõppu otsa ei saaks.

Samuti leidis autor, et säästmist soodustavaks teguriks on turvatunde loomine. Selgus, et uuringus osalenud Põlva Gümnaasiumi tüdrukud säästsid poistest 19% rohkem, kuna säästmine tekitas neis turvatunnet. Selgus, et Pärnu Gümnaasiumis oli poiste ja tüdrukute vahe 12% ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumis 19%.

Tulemustest selgus, et uuringus osalenud Põlva Gümnaasiumi noored säästavad peamiselt sularahas, jooksvale arvelduskontole ning säästmis-/kogumiskontole. Varasemalt on samadele tulemustele jõutud ka Turu-uuringute AS-i poolt elluviidud uuringus ("Eesti elanike finantskirjaoskuse...", 2019). Sularahas säästmist võidakse eelistada sellepärast, et ida-eurooplased tihti eelistavadki seda meetodit säästmiseks (Sixt, 2016). Autor analüüsis ka sugudevahelisi erinevusi säästmise meetodites ja leidis, et uuringus osalenud Põlva Gümnaasiumi poisid eelistavad säästa peamiselt sularahas või jooksvale arveluskontole, seevastu aga tüdrukud eelistavad säästmis-/kogumiskontot. Võrreldes teiste uuringus vaatluse all olevate koolidega, säästavad Põlva Gümnaasiumi õpilased jooksvale arvelduskontole kõige rohkem.

Uuringus osalenud Põlva Gümnaasiumi õpilaste peamised säästmise eesmärgid on vaba aja veetmiseks, igapäevasteks vajadusteks, riiete ostmiseks ja kestvuskapade soetamiseks säästmine. Sarnastele tulemustele jõuti ka Pärnu Koidula Gümnaasiumis ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumis. Selgus, et sugude vahel esinevad teatavad erinevused säästmise eesmärkides. Poisid säästavad kõige rohkem kestvuskapade soetamiseks ning tüdrukud säästavad poistest rohkem vaba aja veetmiseks, riiete ostmiseks, ettenägematuteks kulutusteks ja reisimiseks. Nagu varem selles alapeatükis välja toodud, tekitab säästmine tüdrukutes suuremat turvatunnet. Varasemalt on säästmise ja turvatunde vahelist seost kinnitanud ka Chudzian, Anioła-Mikołajczak ja Pataraiia (2015).

Autor selgitas välja ka noorte säästmise võimalused. Selgus, et Põlva Gümnaasiumis otsitakse kõige enam võimalusi, et raha väärtus säästes ei väheneks. Selleks kasutavad noored peamiselt erinevaid investeerimisplatvorme. Lisaks sellele kasutavad Põlva Gümnaasiumi noored ka erinevaid pankade poolt pakutavaid võimalusi säästmiseks, muuhulgas ka varasemalt välja toodud ümardamise süsteem (Wheeler-Brooks & Scanlon, 2009). Pärnu Koidula Gümnaasiumi ja Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õpilased töid lisaks sellele veel välja ka erinevad viisid kuidas raha kokku hoida. Lisaks kasutavad uuringus osalenud noored ka erinevaid eelarve pidamiseks mõeldud rakendusi.

Tulemuste puhul tuleb arvesse võtta, et need kajastavad vaid uuringus osalenud noorte säästmiskäitumist ja ei pruugi olla üldistavad kõigile õpilastele, kes õpivad Põlva Gümnaasiumis, Pärnu Koidula Gümnaasiumis või Põltsamaa Ühisgümnaasiumis. Autor toob välja ka soovitused koolidele säästmiskäitumise parandamiseks. Kuna autor võttis tulemuste tõlgendamisel ühendust ka Põlva Gümnaasiumi majandust õpetava õpetajaga, kes selgitas, et majandusega seotud valikkursused ei kajasta säästmist ja selle olulisust. Sellest tulenevalt tasuks sellele tulevikus suuremat rõhku panna, kuna ka varasemad uuringud on leidnud, et finantskirjaoskuse (mille üks osa on ka säästmine) õpetamisel on oluline roll (Ismail et al, 2020). Samuti tasuks mõelda, kuidas saaks säästmiskäitumise õpetamist muuta koolides praktilisemaks.

Kokkuvõte

Me elame vananeva rahvastikuga ühiskonnas, kus on vähe tõenäoline, et praeguse süsteemi säilides saaksid tänased noored sellisel kujul riiklikku pensioni, nagu see toimib praegu. Sellepärast muutub säästmine tänapäeva noorte jaoks üha tähtsamaks ning säästmisega peaks alustama juba varajases eas.

Teoreetilisest osast selgus, et lapsevanematel on oluline roll lapse säästmiskäitumise ja säästmisharjumuste kujunemisel. Finantshariduse andmisega peaks alustama võimalikult vara. See tuleb noortele kasuks finantsotsuste langetamisel terve elukaare jooksul. Lisaks mõjutab noorte säästmiskäitumist enesekontroll ja tulevikutaju. Seos on ka enesekindluse ja säästmismäärade vahel – inimesed, kes on enesekindlamad, omavad ka suuremaid sääste.

Noorte säästmise eesmärgid on jagatud kaheks: pikaajalised eesmärgid ja lühiajalised eesmärgid. Pikaajaliste eesmärkide alla kuuluvad sääststud ootamatuteks olukordadeks, pensioniks, eneseteostuseks ja perega seotud eesmärkide saavutamiseks. Noori motiveerib säästma ka reservide kogumine – inimesed, kes omavad reserve, on eluga rohkem rahul kui need, kes neid ei oma. Säästmisega seotud lühemaajalised eesmärgid hõlmavad sääste igapäevaste vajaduste katmiseks (elamiskulud, arvete tasumine). Sellised säästmise eesmärgid on osaliselt põhjendatud sellega, et paljude noorte puhul ei ületa tulud kulusid, nii et saaks tekkida sääst.

Üldiselt säästetakse Eesti noorte seas jooksvale arvelduskontole või pannakse raha „kõrvale“ sularahas. Kuid lisaks sellele kasutavad noored ka pankade poolt pakutavaid täisarvuni ümardamise süsteeme, kus iga ostu pealt kogutakse säästuks summa, mis jääb kaardimakse puhul ostusumma ja sellele järgneva täisarvu vahele. Olulisemate meetodite seas, mida noored saaksid säästmiseks kasutada, võib nimetada ka eelarve planeerimist, mitmesuguste nutirakenduste kasutamist eelarvestamiseks ja säästmiseks, aga ka säästmiseks

eraldi arvelduskonto loomist. Lisaks saab säästmise suurendamisel kasutada USAs testitud tsüklilist säästmise meetodit.

Bakalaureusetöö empiirilises osas teostati kvantitatiivne analüüs, et selgitada välja Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmiskäitumine. Uurimismeetodina kasutas autor küsitlust, mille ta viis ellu veebi teel. Autor leidis kinnitust varasemalt leitule, et vanematel on oluline roll noorte säästmiskäitumisele. Selgus, et Põlva Gümnaasiumi õpilaste vanemad julgustavad oma lapsi säästma, see peegeldub ka Põlva Gümnaasiumi õpilaste säästmiskäitumises.

Samuti soodustab säästmist vajadus turvatunde järele. Tulemustest selgus, et Põlva Gümnaasiumi tüdrukutest säästsid turvatunde saavutamiseks poistest rohkem. Uuringus osalenud Põlva Gümnaasiumi noortest säästavad peamiselt vaba aja veetmiseks, igapäevasteks vajadusteks, riiete ostmiseks ja kestvuskauapade soetamiseks. Autor selgitas välja ka teatavad sugude vahelised erinevused, nimelt säästavad poisid peamiselt kestvuskauapade ostmiseks ja tüdrukud säästavad kõige rohkem vaba aja veetmiseks, riiete ostmiseks, ettenägematuteks kulutausteks, reisimiseks. Uuringus osalenud noored kasutavad ka erinevad võimalusi, et raha rohkem säästa, nende hulgas erinevad investeerimisplatvormid ja pankade poolt pakutavad lahendused.

Töötulemused on edastatud ka Põlva Gümnaasiumi esindajatele edasiste järelduste tegemiseks. Siinse töö edasiarendusena on võimalik tulevikus uurida, miks töötavad tüdrukud gümnaasiumis poistest rohkem. Samuti tasub uurida, miks vastavad õpilased sama valiku korral, kuid erinevate küsimuste puhul erinevalt. Samuti tasub ellu viia ka regressioonanalüüs, et tuvastada või välistada statistiline erinevus eri rühmade vahel.

Viidatud allikad

1. Amagir, A., Groot, W., Maassen van den Brink, H., & Wilschut, A. (2017). A review of financial-literacy education programs for children and adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education*, 17(1), 56–80. DOI: 10.1177/2047173417719555
2. Arumäe, V. (2020). *Rahalise vabaduse ekspert selgitab: kuidas säästa raha*. Vaadatud: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/91390703/rahalise-vabaduse-ekspert-selgitab-kuidas-saasta-raha>
3. Avdeenko, A., Bohne, A., & Frölich, M. (2019). Linking savings behavior, confidence and individual feedback: A field experiment in Ethiopia. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 167, 122–151. DOI: 10.1016/j.jebo.2019.09.024
4. Brounen, D., Koedijk, K. G., & Pownall, R. A. J. (2016). Household financial planning and savings behavior. *Journal of International Money and Finance*, 69, 95–107. DOI: 10.1016/j.jimonfin.2016.06.011
5. Chalimah, S. N., Martono, S., & Khafid, M. (2019). The Saving Behavior of Public Vocational High School Students of Business and Management Program in Semarang. *Journal of Economic Education*, 8(1), 22–29. DOI: 10.15294/jeec.v8i1.29741
6. Chudzian, J., Anioła-Mikołajczak, P., Pataraiia, L. (2015). Motives and attitudes for saving among young Georgians. *Economics and Sociology*, 8(1), 165-188. DOI: 10.14254/2071- 789X.2015/8-1/13
7. Cluver, L. D., Filipiak, U., Movsisyan, A., Shenderovich, Y., Steinert, J. I., & Zenker, J. (2017). *Do saving promotion interventions help alleviate poverty in Sub-Saharan Africa? A systematic review and meta-analysis*. Retrieved from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/157309/1/884895742.pdf>
8. Crown, W. H. C. (n.d.). *Life Cycle Theories of Savings and Consumption*. Retrieved from <https://www.encyclopedia.com/education/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/life-cycle-theories-savings-and-consumption>
9. Dangol, J. & Maharjan, S. (2018). Parental and Peer Influence on the Saving Behavior of the Youth. *The International Research Journal of Management Science*, 3(1), 42-63. DOI: 10.3126/irjms.v3i0.28035
10. Deaton, A. S. (2005). Franco Modigliani and the Life Cycle Theory of Consumption. *SSRN Electronic Journal*. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=686475
11. Dholakia, U. & Tam, L., (2013). Saving in Cycles. *Psychological Science*, 25(2), 531–537. DOI: 10.1177/0956797613512129

12. Dolphin, T. (2012). *Young people and savings. A route to improved financial resilience*. Retrieved from https://www.ippr.org/files/images/media/files/publication/2012/11/young-people-savings_Nov2012_9849.pdf?noredirect=1
13. Duesenberry, J. S. (1951). Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior. *The Review of Economics and Statistics*, 33(3), 255. DOI: 10.2307/1926590
14. Dwivedi, D. N. (2005). *Macroeconomics: Theory and Policy*. Retrieved from <https://books.google.mw/books?id=P1eFyp9Iku8C&printsec=copyright&rview=1#v=onepage&q=duesenberry&f=false>
15. Eesti elanike finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse uuring. (2019). Vaadatud https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/eesti_elanike_finantskirjaoskuse_aruanne_loplik_november_2019_.pdf
16. Fernando, J. (n.d.). *Financial Literacy*. Retrieved from <https://www.investopedia.com/terms/f/financial-literacy.asp>
17. Friedman, M. (1957). *The Permanent Income Hypothesis*. Retrieved from <https://www.nber.org/system/files/chapters/c4405/c4405.pdf>
18. Furnham, A. (1999). The saving and spending habits of young people. *Journal of Economic Psychology*, 20(6), 677–697. DOI: 10.1016/s0167-4870(99)00030-6
19. Gilenko, E., & Chernova, A. (2021). *Saving Behavior and Financial Literacy of Russian High School Students: an Application of a Copula-Based Bivariate Probit-Regression Approach*. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740921001985?via%3Dihub>
20. Hanna, S. D., & Lee, J. M. (2015). *Savings Goals and Saving Behavior From a Perspective of Maslow's Hierarchy of Needs*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/274566738_Savings_Goals_and_Saving_Behavior_From_a_Perspective_of_Maslow%27s_Hierarchy_of_Needs
21. Hayes, A. (n.d.). *Life-Cycle Hypothesis (LCH)*. Retrieved from <https://www.investopedia.com/terms/l/life-cycle-hypothesis.asp>
22. Ismail, S., Koe, W.-L., Halim Mahphoth, M., Abu Karim, R., Yusof, N., & Ismail, S. (2020). Saving Behavior Determinants in Malaysia: An Empirical Investigation. *KnE Social Sciences*. Retrieved from <https://knepublishing.com/index.php/KnE-Social/article/view/6639>
23. Jeevitha, P., & Kanya Priya, R. (2019). A study on saving and spending habits of college students with reference to Coimbatore city Retrieved from

- http://ijrar.com/upload_issue/ijrar_issue_20543376.pdf?fbclid=IwAR0ooFITcARcOq45zX-0YowF7CZsd40cFA_KZkFIRoYibaVGu8GsGOKmGXY
24. Jääger, M.-L. (2020). *Uuring: 57% üliõpilastele oli üllatuseks, et toit on nii kallis*.
Vaadatud
<https://blog.swedbank.ee/oppimine/uuring-57-uliopilastele-oli-ullatuseks-et-toit-on-nii-kallis>
25. Jääger, M.-L. (2021). *7 nippi, kuidas ka väikse sissetuleku juures säästupuhvrit koguda*.
Vaadatud
<https://blog.swedbank.ee/igapaevased-rahaasjad/saastmine/7-nippi-kuidas-ka-vaikse-sissetuleku-juures-saastupuhvrit-koguda>
26. Jürgenson, A.Nestor, M., Rell, M., & Tinits, P. (2013). *Säästmisega seotud käitumuslikud aspektid ja eestlaste säästmiskäitumise mõjutamise võimalused*.
Vaadatud <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:134795>
27. Kagotho, N., Nabunya, P., Ssewamala, F., Mwangi, E. N., & Njenga, G. (2017). The role of family financial socialization and financial management skills on youth saving behavior. *Journal of Adolescence*, 59, 134–138. DOI: 10.1016/j.adolescence.2017.05.013
28. Kalamas, M. (2021). *Uuring: Eesti noored on kõige tublimad säästjad, kogutakse oma kodu ostuks*. Vaadatud
<https://www.seb.ee/foorum/pressiuudised/uuring-eesti-noored-koige-tublimad-saastjaid-kogutakse-oma-kodu-ostuks>
29. Kapounek, S., Korab, P., & Deltuvaite, V. (2016). (Ir)rational Households' Saving Behavior? An Empirical Investigation. *Procedia Economics and Finance*, 39, 625–633. DOI: 10.1016/s2212-5671(16)30309-4
30. Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Retrieved from
https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_KeynesTheoryofEmployment.pdf
31. Kharchenko, O. (2011). *Financial literacy in Ukraine: Determinants and implications for saving behavior*. Retrieved from
<http://www.kse.org.ua/uploads/file/library/MAThesis2011/KHARCHENKO.pdf>
32. Kole statistika: Laste vaesus on kõige suurem Lõuna-Eestis. (2019). Vaadatud
<https://lounaestlane.ee/kole-statistika-laste-vaesus-on-koige-suurem-louna-eestis/>

33. Likitapiwat, T., Sereetrakul, W., & Wongveeravuti, S. (2013). Gender Differences in Saving and Spending Behaviours of Thai Students. *Research in Education*, 90, 68-81. DOI: 10.7227/RIE.90.1.5.
34. Noor, tule välja rahahäkiga ja võida auhind! (i.a.). Vaadatud <https://credit24.ee/noor-tule-valja-rahahakiga-ja-voida-auhind/>
35. PISA 2018 finantskirjaoskuse uuring. (2020). Vaadatud https://www.hm.ee/sites/default/files/07.05.2020_pisa_finantskirjaoskus_kokkuvote.pdf
36. Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276–295. DOI: 10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x
37. Rähn, A. (i.a.). Kulutada või kokku hoida? Rahaasjade planeerimine. Vaadatud https://sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Jarelevalve/volano_ustamisteenus/kulutada_voi_kokku_hoida._pere-eelarve.pdf
38. Sanders, S. (2010). A Model of the Relative Income Hypothesis. *The Journal of Economic Education*, 41(3), 292–305. Retrieved from https://www.jstor.org/stable/25766064?seq=1#metadata_info_tab_contents
39. Scanlon, E. & Wheeler-Brooks, J., (2009). Perceived facilitators and barriers to saving among low-income youth. *The Journal of Socio-Economics*, 38(5), 757–763. DOI: 10.1016/j.socec.2009.03.015
40. Ssewamala, Fred M., & Ismayilova, L. (2009). Integrating Children's Savings Accounts in the Care and Support of Orphaned Adolescents in Rural Uganda. *Social Service Review*, 83(3), 453–472. DOI:10.1086/605941
41. Stix, H. (2013). Why do people save in cash? Distrust, memories of banking crises, weak institutions and dollarization. *Journal of Banking & Finance*, 37(11), 4087–4106. DOI: 10.1016/j.jbankfin.2013.07.015
42. Tiitso, R. (2015). Eesti noorte säästmisharjumused.
43. Tuveson, J., & Yu, S. (2011). *Student saving, does it exist? A study of students' saving behavior, attitude towards saving and motivation to save*. Retrieved from <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:426372/FULLTEXT01.pdf>
44. Uuring: Eesti noored on kõige tublimad säästjad, kogutakse oma kodu ostuks. (2021). Vaadatud <https://www.seb.ee/foorum/pressiuudised/uuring-eesti-noored-koige-tublimad-saastjaid-kogutakse-oma-kodu-ostuks>

45. van Raaij, W. F. (2016). *Saving Behavior*. Retrieved from https://link.springer.com/chapter/10.1057%2F9781137544254_3
46. Voomets, K. (2020). *Uuring: kolmandik noortest säästab iga kuu üle 100 euro*. Vaadatud <https://blog.swedbank.ee/investeerimine/analused/uuring-kolmandik-noortest-saastab-iga-kuu-ule-100-euro>
47. Wright, K. B. (2017). Researching Internet-Based Populations: Advantages and Disadvantages of Online Survey Research, Online Questionnaire Authoring Software Packages, and Web Survey Services. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10(3). DOI:10.1111/j.1083-6101.2005.tb00259.x

LISA

Säästmiskäitumise ja säästmise hoiakute uurimise küsimustik

Sugu:

- Naine
- Mees
- Ei soovi öelda

Mis klassis sa õpid?

- 10. klassis
- 11. klassis
- 12. klassis

Mis koolis sa õpid?

- Põltsamaa Gümnaasium
- Põlva Gümnaasium
- Pärnu Koidula Gümnaasium

Õpid Pärnus

- Matemaatika-füüsika suund
- Reaalsuund
- Loodussuund
- Euroopa suund
- Ettevõtlussuund

Õpid Põltsamaal

- Ettevõtluse ja majanduse õppesuund
- Infotehnoloogia ja küberkaitse õppesuund
- Õpilasfirma (kursus?)

Õpid Põlvas

- Majandusõpetus gümnasistidele
- Ettevõtlusõpetus
- Finantsmajandus ja investeerimine
- Õpilasfirma
- Ei ole ühtegi neist kursustest võtnud
- muu

Sinu sissetulekud

1. Kust Sina raha saad?

- Vanematelt/hooldajatelt
- Vanavanematelt ja/või sugulastelt (tädi, onu jne)
- Kingitusena (nt sünnipäevadel, tähtpäevadel)
- Tasuline töö (nt suvel või pidevalt)
- muu

2. Kui tihti saad tavaliselt taskuraha?

- Saan taskuraha korra kuus kindla summa
- Saan taskuraha iga nädal, mõnikord tihemini

- Saan taskuraha iga päev
 - Ei ole kindlat summat taskuraha, saan siis kui küsin
 - muu
3. Kui kauaks Sul tavaliselt jagub taskuraha?
- Alati saab samal perioodil otsa
 - Mõnikord saab otsa, mõnikord jääb alles
 - Enamasti jääb alles, pärast saab midagi suuremat osta
 - Suudan enamasti alati kõrvale panna
 - muu
4. Kui palju Sa igakuiselt raha säästad?
- Üle 100 euro
 - 51-100 eurot
 - 21-50 eurot
 - Kuni 20 eurot
 - Ei säästagi
 - Muu
5. Kas Sina pead igakuist eelarvet?
- Isikliku või oma pere eelarve koostamine tähendab seda, et paned kirja ja analüüsid kõiki kuu jooksul saadud tulusid ja väljaminekuid.
- jah
 - vahelduva eduga, kuid mitte regulaarselt
 - ei
6. Kas Sinu vanemad/hooldajad on rääkinud Sulle säästmise tähtsusest?
- jah
 - ei
7. Kust saad/oled saanud Sina informatsiooni säästmise kohta?
- Vanematelt
 - Eakaaslastelt
 - Internetist
 - Küsid oma ala ekspertidelt
 - Raamatutest
 - Perekonnalt (õed, vennad jms)
 - Koolist
 - muu
8. Kas Sinu vanemad/hooldajad peavad igakuist eelarvet?
- Isikliku või oma pere eelarve koostamine tähendab seda, et paned kirja ja analüüsid kõiki kuu jooksul saadud tulusid ja väljaminekuid.
- jah
 - vahelduva eduga, kuid mitte regulaarselt
 - ei
 - ei tea
9. Märgi kuivõrd nõus oled järgneva väitega mobiili versioonis pole tervet tabelit näha seega võiks/peaks juurde kirjutama, et scrolli vasakule et teisi vastusevariante näha vms

	Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Pole kindel	Pigem nõustun	Nõustun täielikult
1. Mu vanemad julgustavad mind säästma					

2. Mu vanemad õpetavad mulle kuidas eelarvet pidada					
3. Saan oma raha kulutada nii nagu mulle meeldib					
4. Mu vanematel/hooldajatel on karm kontroll mu taskuraha üle					
5. Kui ma raha saan, kulutan selle alati kohe ära					
6. Ma ei säästa, sest see tundub mulle liiga raske					
7. Ma säästan, sest see loob turvatunde (nt ootamatute kulutuste korral vms)					
8. Säästmine paneb mind enda üle uhkust tundma.					

10. Märki kuivõrd nõus oled järgneva väitega

	Alati säästavad	Tihti säästavad	Enamasti ei säästa	Mitte kunagi ei säästa	Ei tea/ei oska öelda kas säästavad
Niipalju kui ma tean, säästavad mõned mu sõbrad					

11. Märki kuivõrd nõus oled järgneva väitega

	Alati võrdlen	Tihti võrdlen	Enamasti ei võrdle	Mitte kunagi ei võrdle	Ei oska öelda
Ma võrdlen enda säästmise ja kulutuste suurust eakaaslastega.					

12. Mille jaoks Sa säästad?

- Igapäeva vajadused (toit, jook jms)
- Igakuised arved ja maksed (nt Spotify, Netflix, telefoniarve jms)
- Vaba aeg (nt kino, peod jms)
- Riiete ostmine
- Kestvuskaubad (nt auto, mopeed, arvuti, mängukonsool jms)
- Puhkus/reisimine
- Ravi/taastusravi ?
- Ettenägematud kulutused
- Pole eesmärki
- muu

13. Kuidas Sa säästad?

- Sularahas
- Jooksvale arvelduskontole
- Kannad raha säästmiskontole/kogumiskontole
- Annad raha pereliikmele/hooldajale, et ta säästaks Sinu eest
- Ma ei säästa
- muu

14. Märgi kuivõrd nõus oled järgnevate väidetega

	Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Pole kindel	Pigem nõustun	Nõustun täielikult
1. Arvan, et raha säästmine teeb minust parema inimese					
2. Säästmine annab mulle turvatunde					
3. Säästmine tähendab pidevalt loobumist mulle olulistest asjadest ja raha kokku hoidmist					
4. Ma ei saa endale säästmist lubada					
5. Säästaksin rohkem, kui mul oleks suurem sissetulek					
6. Säästmine on viis oma eesmärkideni jõudmiseks					

Allikas: töö autori ja Romina Hiis koostatud (Likitapiwat, Sereetrakul, & Wongveeravuti, 2013; Tiitso, 2015; Kalamas, 2021; Dangol & Maharjan, n.d.; Tiitso, 2015; Chudzian, Anioła-Mikołajczak, & Pataraiia, 2015; Tuveson & Yu, 2011; Rähn, i.a., Dolphin, 2012) põhjal

Summery

SAVING HABITS OF PÕLVA GYMNASIUM STUDENTS

Tuuli Ilus

The aim of this bachelor's thesis is to find out the goals, methods, opportunities, and factors promoting saving in Põlva Gymnasium students. The topic of bachelor's thesis is topical because we live in a society with an aging population, where it is unlikely that, if the current pension system is maintained, today's young people will receive a state pension in the way it is today. That is why saving is becoming more and more important for today's young people, and saving should start at an early age.

Theoretical research has shown that parents play an important role in a child's saving behavior. It is important to teach financial education from an early age. In addition, the young person's self-control, sense of the future, and self-confidence are also important. It has been found in the past that more confident people also have higher savings.

The goals of saving young people can be divided into two main goals - long-term and short-term. Long-term savings goals are mainly savings for unexpected situations, pensions, and self-fulfillment. The short-term goals are savings for everyday expenses.

In general, young people in Estonia are saved on a current account or in cash. Young people also use separate savings accounts. However, in addition, young people also use the full-value rounding systems offered by banks, where the amount between the purchase amount and the following integer is collected for each purchase. Among the most important methods that young people can use to save is budget planning, and using various smart applications for budgeting, and saving.

In the course of empirical research, a survey was conducted. The students of Põlva Gymnasium answered the survey, in addition the students of Pärnu Koidula Gymnasium and Põltsamaa Ühisgümnaasium also answered the survey. This is to make the results comparable and to make generalizations easier.

Summarizing the results of empirical research, it can be said that girls are more aware savers than boys. Girls who save do it to achieve a sense of security. This is also confirmed by the fact that girls save more for unforeseen expenses. Boys spend money mainly on durable goods. In addition, the methods of saving boys are not as good as those of girls. This is because boys save mainly in cash or in a bank account. Parents also have an important influence on young people's saving behavior, it is important to encourage young people to save. However, the author will admit that the number of savers is not higher among girls than among boys. Young people are also looking for different ways to save more.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tuuli Ilus

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Säästmisharjumused Põlva Gümnaasiumi õpilastel“, mille juhendaja on Juta Jaani, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tuuli Ilus

12.05.2022